

UNIVERZITET U SARAJEVU – FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**MOGUĆNOSTI IZBORA I METODIČKA REALIZACIJA VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI
U OSNOVNOJ ŠKOLI**

Završni rad

Mentorica: prof. dr. Sandra Bjelan

Studentica: Latifa Ugarak Hajić

Sarajevo, 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF PEDAGOGY

**POSSIBILITIES OF MAKING CHOICES AND METHODICAL IMPLEMENTATION OF
EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN ELEMENTARY SCHOOL**

The final thesis

Mentor: prof. dr. Sandra Bjelan

Student: Latifa Ugarak Hajić

Sarajevo, 2024.

ZAHVALA

Želim izraziti duboku zahvalnost svojoj mentorici, prof. dr. Sandri Bjelan, na neprocjenjivoj podršci, stručnim savjetima i strpljenju tokom cijelog procesa. Njeno vođenje je bilo ključno za oblikovanje ovog rada.

Posebnu zahvalnost upućujem svojim roditeljima za nesebičnu podršku i ohrabrenje, koji su mi pružali snagu i motivaciju. Također, hvala mojim sestrama Ajli i Sari na stalnoj inspiraciji i mom Dževadu za njegovu beskonačnu podršku i razumijevanje.

Svako od vas je igrao ključnu ulogu u ovom postignuću i duboko sam zahvalna na vašem doprinosu.

SAŽETAK

Pedagozi i psiholozi ističu važnost pravilnog korištenja slobodnog vremena djece i mladih, naglašavajući da su djeca danas često izložena negativnim utjecajima društva i tehnologije. Pravilno organizirano slobodno vrijeme može pomoći djeci da razviju svoje vještine, interese i vrijednosti. Škole igraju ključnu ulogu putem vannastavnih aktivnosti, koje omogućavaju djeci da biraju aktivnosti prema svojim željama i potrebama, potičući njihov cjelokupni razvoj.

Važnost vannastavnih aktivnosti leži u promicanju holističkog pristupa obrazovanju, gdje djeca stječu nove prijatelje, razvijaju socijalne vještine i istražuju svoje kreativne potencijale. Nastavnici su ključni u organizaciji ovih aktivnosti, koristeći različite metode kako bi motivirali učenike.

Unatoč rastućoj važnosti, problem se javlja u nedovoljnom broju ponuđenih vannastavnih aktivnosti, što ograničava izbor učenika. Cilj ovog istraživanja je bio ispitati zadovoljstvo učenika ponuđenim mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti i utvrditi karakteristike metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi, koristeći metodu teorijske analize, deskriptivnu i survey metodu. Problem koji se istraživao odnosi se na nedovoljnu raznolikost i kvalitetu vannastavnih aktivnosti u školama, te na izazove u planiranju i realizaciji tih aktivnosti koji utječu na motivaciju i angažman učenika. Uzorak ovog istraživanja je bio prigodni uzorak, a sačinjavali su ga učenici, nastavnici – voditelji vannastavnih aktivnosti i pedagozi dvije osnovne škole u Donjem Vakufu.

Rezultati ukazuju na potrebu proširenja ponude vannastavnih aktivnosti kako bi se zadovoljili različiti interesi učenika. Motivacija za sudjelovanje uključuje popunjavanje slobodnog vremena, prijateljske preporuke i ulogu nastavnika, dok ograničen izbor može negativno utjecati na interes učenika. Zadovoljstvo ponuđenim aktivnostima je generalno zadovoljavajuće, ali potrebna je veća raznolikost. Zaključno, škole trebaju proširiti ponudu vannastavnih aktivnosti i prilagoditi metode rada kako bi potaknule kreativnost i samostalnost učenika.

Ključne riječi: metodička realizacija, vannastavne aktivnosti, škola, kreativnost

SUMMARY

Pedagogues and psychologists emphasize the importance of the proper use of children's and adolescents' free time, highlighting that children today are often exposed to negative influences from society and technology. Properly organized free time can help children develop their skills, interests, and values. Schools play a crucial role through extracurricular activities, which allow children to choose activities according to their desires and needs, promoting their overall development.

The importance of extracurricular activities lies in fostering a holistic approach to education, where children make new friends, develop social skills, and explore their creative potentials. Teachers are key in organizing these activities, employing various methods to motivate students.

Despite the growing importance, a problem arises from the insufficient number of offered extracurricular activities, which limits students' choices. The aim of this research was to examine students' satisfaction with the available extracurricular options and determine the characteristics of the methodological implementation of these activities in elementary schools, using theoretical analysis, descriptive, and survey methods. The problem to be investigated concerns the inadequate diversity and quality of extracurricular activities in schools, as well as the challenges in planning and implementing these activities that affect students' motivation and engagement. The research sample consisted of students, teachers—leaders of extracurricular activities, and pedagogues from two elementary schools in Donji Vakuf.

The results indicate a need to expand the range of extracurricular activities to meet various student interests. Motivation to participate includes filling free time, peer recommendations, and the role of teachers, while limited choices can negatively affect students' interest. Satisfaction with the offered activities is generally satisfactory, but greater diversity is needed. In conclusion, schools should expand the range of extracurricular activities and adjust methods to foster students' creativity and independence.

Keywords: methodological implementation, extracurricular activities, school, creativity

Sadržaj

UVOD	1
OPERACIONALIZACIJA POJMOVA.....	3
I TEORIJSKI DIO.....	6
1. Slobodno vrijeme: pojam, definicije i utjecaj na dijete	7
2. Važnost vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi.....	12
2.1. Promicanje vrijednosti u vannastavnim aktivnostima	15
2.2. Saradničko učenje u vannastavnim aktivnostima	17
2.3. Planiranje, programiranje, pripremanje, organizacija i realizacija vannastavnih aktivnosti	19
2.4. Metode i oblici rada u vannastavnim aktivnostima	20
3. Uloga nastavnika – voditelja u vannastavnim aktivnostima	21
II METODOLOŠKI DIO.....	25
1. Predmet istraživanja	26
2. Cilj istraživanja.....	27
3. Zadaci istraživanja	27
4. Istraživačka pitanja	27
5. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja	28
6. Uzorak istraživanja	29
III ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA.....	33
1. Analiza i interpretacija odgovora iz anketnog upitnika za nastavnike – voditelje vannastavnih aktivnosti	34
2. Analiza i interpretacija odgovora iz anketnog upitnika za učenike.....	39

3. Analiza i interpretacija odgovora iz protokola intervjua za pedagoge.....	49
4. Rezime istraživačkih rezultata.....	50
ZAKLJUČAK.....	53
LITERATURA	58
POPIS GRAFIKONA.....	62
POPIS TABELA	62
IV PRILOZI	63

UVOD

Pedagozi i psiholozi stalno naglašavaju važnost pravilnog korištenja slobodnog vremena djece i mladih. Djeca danas često su izložena negativnom utjecaju društva i tehnologije. Kako bi se izbjegle takve i slične situacije, djeca i mladi trebaju znati kako pravilno i produktivno svoje slobodno vrijeme. Sam pojam slobodnih aktivnosti ukazuje na to da djeca biraju sadržaj, kojim će ispuniti slobodno vrijeme, prema svojim željama, interesima i potrebama. Međutim, veoma je važna organizacija aktivnog, kretivnog i smislenog provođenja slobodnog vremena.

Škola ima važnu ulogu, kada je u pitanju slobodno vrijeme djece, odnosno učenika. Vannastavne aktivnosti, u odnosu na redovnu nastavu, su prostor u kojem se lakše može doprijeti do učenika, do njegovih želja, interesa, ambicija, kreativnosti, potreba i slično. Prije svega, treba naglasiti razliku između slobodnih i vannastavnih aktivnosti. Termin slobodna aktivnost je svaka djelatnost koju učenik obavlja mimo nastave, bez obzira na njen oblik, dok termin vannastavna aktivnost se odnosi na aktivnost koja se realizira u okviru školske tematike i nadzorom nastavnika, pod nama poznatijim nazivom sekcija. Sličnost između termina se pronalazi u tome što se obje vrste aktivnosti realiziraju izvan redovnog nastavnog procesa. Vannastavne aktivnosti su posebni programi namijenjeni učenicima u slobodnom vremenu, a ispunjeni su sadržajima koji su im korisni.

Škola bi trebala da nudi učenicima dovoljan broj vannastavnih aktivnosti u koje će se oni uključiti prema svojim sposobnostima, željama, interesima i slično. Sudjelujući u njima učenici produbljuju znanje, zabavljaju se, afirmiraju i uče socijalnim vještinama, razvijaju kompetencije, kreativnost, razvijaju samopouzdanje i sigurnost u sebe. Sadržaji vannastavnih aktivnosti trebaju biti prilagođeni tako da se kroz njihovu realizaciju lako mogu ostvariti navedene dobrobiti.

Nastavnici su veoma važan faktor u realizaciji vannastavnih aktivnosti, stoga je važno kako organiziraju proces. Potrebno je da budu kreativni i koriste različite metode i oblike rada kako bi učenici imali prostor da se neometano razvijaju. Sadržaj nastavnog rada, oblici i metode, sredstva, postupci i forme motiviranja bitan su faktor u organizaciji vannastavnih aktivnosti. Zato se traži da nastavnici sadržaj aktivnosti prilagode učenicima, a da nastavne metode, oblici i nastavna

sredstva budu u funkciji podsticanja samostalnog rada. Nastavnik treba podstaći učenike da njihova motivacija bude unutarnja, iz želje za saznanjem, potrebe za postignućem i afirmacijom.

Iako se vannastavnim aktivnostima sve više pridaje značaj i dalje nije dovoljno. Problem se pronalazi u tome da škole ne nude dovoljno velik izbor vannastavnih aktivnosti, pa učenici ne mogu da izaberu ono što se njima sviđa, ono što ih ispunjava ili ono što će im pomoći u budućnosti, nego biraju ono što imaju, jer tamo idu njihovi vršnjaci. Također, vannastavne aktivnosti se ne organiziraju na način da svi učenici mogu da se uključe, što je još jedan problem koji se treba riješiti.

U ovom radu ćemo se baviti time koliko su učenici osnovnih škola zadovoljni izborom vannastavnih aktivnosti, koje im nudi škola, te načinom na koji se one organiziraju i realiziraju. Osim toga želimo utvrditi koji su najčešći razlozi za uključivanje ili ne uključivanje učenika u školske sekcije. Rezultati istraživanja bi mogli poslužiti kao početni korak ka eventualnim promjenama i uvođenju novih aktivnosti, koje će privući još veći broj učenika, čime će svaki učenik moći pronaći ono što ga stvarno ispunjava, razvija njegovu kreativnost, ali i potiče njegov cjeloviti razvoj.

OPERACIONALIZACIJA POJMOVA

Odgoj

„Odgoj je, dakle, utemeljen u vrijednostima koje predstavljaju ciljeve, ideale, odnosno krajnje svrhe ljudskih nastojanja. Vrijednosti Vukasović (1989) dijeli na generičke – općeljudske vrijednosti, društvene i personalne vrijednosti“ (Bognar, 2015:19). Prema Pastuović (1999), odgoj je organizirano (namjerno) učenje (stjecanje ili mijenjanje) motiva, a naučeni motivi su one osobine ličnosti u kojima je dominantna afektivna ili voljna karakteristika, a nisu urođene. Odgoj je za Polića (2010) ukupnost postupaka čime se, u okviru određene kulture, slobodonošno razvijaju čovjekove moći. Vukasović (1990) kaže da je odgoj proces formiranja čovjeka, izgrađivanja i oblikovanja ljudskog bića sa svim njegovim tjelesnim, intelektualnim, moralnim, estetskim i radnim osobinama.

Ukratko, odgoj se opisuje kao sistemsko učenje motiva, s fokusom na oblikovanju ljudskih potencijala unutar specifične kulture, ističući ga kao ukupnost postupaka koji slobodno razvijaju čovjekove osobine, kako tjelesne, intelektualne, moralne, estetske, tako i radne. Vrijednosti u okviru odgoja podijeljene su na generičke, društvene i personalne, što dodatno naglašava višeslojnost ciljeva odgojnog procesa.

Obrazovanje

Vukasović (1989) za obrazovanje kaže da je to proces usvajanja znanja, umijeća i navika, što je osnova za izgrađivanje znanstvenog pogleda na svijet, za povezivanje znanja s praktičnom profesionalnom djelatnošću i za izgrađivanje sposobnosti za samoobrazovanje. Obrazovanje je organizirano kognitivno i psihomotoričko učenje prema Pastuović (1999). Petković (2019) daje definiciju obrazovanja u užem smislu i kaže da se obrazovanje odnosi na stjecanje znanja i razvijanje sposobnosti, iz čega proizlaze i materijalni odnosno kognitivni zadaci obrazovanja (znanje) i funkcionalni, formalni, formativni, psihomotorni ili operativni zadaci (sposobnosti).

Iz navedenih definicija možemo reći da se obrazovanje ističe kao proces usvajanja znanja, umijeća i navika, ključan za izgradnju znanstvenog pogleda na svijet i povezivanje znanja s praktičnom djelatnošću. Prema različitim perspektivama, obrazovanje se definira i kao organizirano kognitivno i psihomotoričko učenje. U užem smislu, obrazovanje obuhvata stjecanje

znanja i razvoj sposobnosti, s različitim zadacima kao što su kognitivni (znanje), funkcionalni, formalni, formativni, psihomotorni ili operativni zadaci (sposobnosti).

Nastava

Nastava predstavlja temeljni i najorganiziraniji oblik odgoja i obrazovanja. Njen ključni akter je nastavnik, osoba koja ima izuzetno važnu ulogu u procesu prenošenja znanja i ljudskog iskustva na učenike, kako je naglasio autor Vučak (2001). Pranjić (2013) pojam nastave izjednačava s pojmom poučavanja, pa kaže da je nastava interakcijsko događanje u kojem učenici pod vodstvom profesionalno osposobljenih nastavnika planski, u za to stvorenim ustanovama (školama), usvajaju i dalje razvijaju odabrane kulturne sadržaje sa svrhom što boljeg socijaliziranja, kvalificiranja i personaliziranja.

Kuhar (2019) za nastavu kaže da je interakcijski proces koji se temelji na uzajamnom odnosu učitelja i učenika, dok Tot (2010) nastavu definira kao jedinstven proces s učenjem, a aktivnost učenika i učitelja se međusobno nadopunjuju i unaprjeđuju. Zadatak je savremene nastave razvoj spoznajnih i intelektualnih sposobnosti učenika. U tom smislu na nastavi je da organizira način usvajanja znanja kao cjelovitog i logičkog sistema.

Vannastavne aktivnosti

Ajanović i Stevanović (2004) za vannastavnu aktivnost učenika kažu da je specifičan vid organizacije i izvođenja odgojnih i obrazovnih sadržaja u heterogenim područjima ljudske djelatnosti. Pod vannastavnim aktivnostima podrazumijevamo plansko i stvaralačko razvijanje, stjecanje i proširivanje znanja neposrednim uključivanjem i konkretnim obogaćivanjem ličnosti učenika zasnovanim na raznovrsnim izvorima informacija i manipulativnim aktivnostima u prirodnoj i društvenoj okolini u učeničkim sekcijama, grupama, drušinama, društvima., klubovima i organizacijama temeljenim na raznovrsnim, slobodnim i rekreativnim sadržajima.

Filipović (1980) vannastavnu aktivnost učenika smatra kao značajan vid djelatnosti i pretpostavku formiranja svestrano razvijene ličnosti. Također, kaže da se zbog toga i u nastavnim planovima i programima osnovnih i srednjih škola ukazuje na ulogu vannastavnih aktivnosti u ostvarenju ciljeva i zadataka vaspitnoobrazovnog rada.

Metodika

Pojam *metodika* potiče od grčke riječi *methodo* što predstavlja put ili način. Riječ *metodika*, prema Ajanović i Stevanović (2004), kao naučni termin označava specifičnu nastavnu disciplinu kojom se interdisciplinarno i transdisciplinarno istražuju, planiraju, realiziraju, elaboriraju i apliciraju zakonitosti odgoja i obrazovanja u vannastavnim aktivnostima učenika zasnovanim na supstratnim znanostima (predmetima) pomoću odabranih sadržaja, sredstava, oblika i metoda edukativnog rada.

U Pedagoškom leksikonu metodika je određena kao nauka o nastavnim metodama, dok je u Enciklopedijskom rječniku pedagogije metodika određena kao jedna od pedagoških nauka koja proučava zakonitosti nastave pojedinog nastavnog predmeta. „Metodika je utemeljena u pedagogiji, ona je u naučnoj usmjerenosti, po predmetu istraživanja, po namjeni i funkciji, po karakteru i zadacima, po nastanku i razvoju izrazito pedagoška nauka, grana ili disciplina u razgranatom sistemu pedagoške nauke koja proučava i unapređuje vaspitno obrazovni proces u nastavi odgovarajućeg nastavnog predmeta ili šireg vaspitnog područja (Vukasović, 1989)” (Simić, 2015:6).

Metodika vannastavnih aktivnost

Metodika vannastavnih aktivnosti je povezana sa svim znanstvenim disciplinama koje se u primjerenom obliku kao nastavni predmeti proučavaju u školi ili su u doticaju s njima (Ajanović, Stevanović, 2004). Prema istim autorima metodika vannastavnih aktivnosti je znanstvena disciplina koja proučava zakonitosti koje prate aktivnost u edukativno – stvaralačkim sadržajima kojim se obogaćuje ličnost učenika, izvan redovne nastave.

Metodika vannastavnih aktivnosti predstavlja interdisciplinarnu znanstvenu disciplinu koja se integrira s različitim nastavnim predmetima i proučava zakonitosti koje prate aktivnosti u edukativno-stvaralačkim sadržajima. Ova disciplina ima za cilj obogatiti ličnost učenika izvan okvira redovne nastave, nudeći im dodatne prilike za razvoj i usvajanje znanja.

I TEORIJSKI DIO

1. Slobodno vrijeme: pojam, definicije i utjecaj na dijete

Slobodno vrijeme, u kontekstu savremenog društva, predstavlja period u kojem pojedinac ima priliku birati aktivnosti prema vlastitim preferencijama. Međutim, dugotrajna težnja za odmorom i osobnim razvojem u slobodnom vremenu bila je nekad otežana zbog dominacije radnog vremena nad slobodnim (Valjan-Vukić, 2013). Slobodno vrijeme kao pojava javlja se s razvojem civilizacije, a kroz historiju je prošlo nekoliko faza. U primitivnim društvima, veći dio vremena bio je posvećen osnovnim egzistencijalnim potrebama, no arheološki nalazi ukazuju da je postojala određena količina slobodnog vremena. Pojava slobodnog vremena datira još iz antičkih vremena, ali imala je izražen klasno-staleški karakter, rezerviran za vladajuću klasu i više slojeve društva (Valjan Vukić, 2013).

U feudalnom društvu, odnos prema slobodnom vremenu nije se značajno promijenio. Nedjelja se često koristila za tjelesni odmor i molitvu, dok su masovna okupljanja, poput karnevala, bila rijetka. Plemići i svećenici su imali više slobodnog vremena i organizirali su zabavne događaje za odabrane članove društva (Rosić, 2005). Pravo na slobodno vrijeme bilo je privilegija slobodnih građana, pripadnika vladajućeg društvenog sloja, koji su ga koristili za osobni i duhovni razvoj. Odnos prema slobodnom vremenu ostao je važan kroz historiju, s naglaskom na njegovoj ulozi u oblikovanju života i duše pojedinca (Valjan Vukić, 2013).

Autori nude različite definicije slobodnog vremena:

- Friedmann (1959) definira slobodno vrijeme kao vrijeme u kojem pojedinac, putem vlastitog izbora, teži izražavanju i potpunom razvoju, pod uvjetom da ima financijske resurse i mogućnosti.
- Giesecke (1993) smatra da je slobodno vrijeme razdoblje nakon škole i školskih obveza, kada prestaje rad.
- Prema Pedagoškoj enciklopediji, slobodno vrijeme je vrijeme koje pojedinac oblikuje prema vlastitim željama, bez obveza ili nužnosti, te uključuje aktivnosti odmora, razonode i kreativnosti (Potkonjak i Šimleša, 1989).

- Todorović (1974) ističe da iako se slobodno vrijeme i dokolica često preplavljaju, svaka dokolica je slobodno vrijeme, ali sva slobodna vremena nisu dokolica. Slobodno vrijeme može biti nedjelatna besposlica, tj. vrijeme slobodno od rada i posla. Nasuprot besposlici, dokolica je vrijeme slobodno za igru i stvaralaštvo, gdje se čovjek može ostvariti i potvrditi kao slobodno biće.
- Žepić (1961) prevodi latinski izraz "otium" kao "dokolica, vrijeme za šta" sugerirajući da je slobodno vrijeme vrijeme za ostvarivanje aktivnosti.

Ove definicije odražavaju različite perspektive i shvaćanja slobodnog vremena u kontekstu pojedinčevih slobodnih izbora, odmora, obrazovanja, društvenog angažmana i kreativnosti. Zajedničko svim navedenim definicijama slobodnog vremena jest naglasak na pojedinačnom izboru i autonomiji u oblikovanju slobodnog vremena, gdje pojedinac ima slobodu odabrati aktivnosti prema vlastitim željama i preferencijama. Slobodno vrijeme prepoznaje se kao period izvan profesionalnih, obiteljskih i društvenih obaveza, obilježen mogućnošću odmora, razonode, edukacije ili društvenog angažmana. Definicije sugeriraju da slobodno vrijeme predstavlja priliku za izražavanje, potpuni razvoj i ostvarivanje osobnih interesa, uz pretpostavku da pojedinac raspolaže određenim financijskim resursima i mogućnostima.

Različitosti u definicijama proizlaze iz različitih fokusa i perspektiva autora. Friedmann (1959) ističe izbor aktivnosti, dok Giesecke (1993) naglašava prestanak rada i školskih obveza. Todorović (1974) razlikuje slobodno vrijeme od dokolice, gdje slobodno vrijeme može uključivati pasivnu besposlicu, dok je dokolica aktivno vrijeme za igru i stvaralaštvo. Žepić (1961) dodatno uvodi pojam "otium" kao vrijeme za šta, ističući slobodno vrijeme kao kontekst za ostvarivanje aktivnosti.

S obzirom na razvojni aspekt, svaka generacija prolazi kroz različite faze u svom životu, što uključuje specifične obveze i dužnosti. Ove faze obuhvataju predškolsko razdoblje, školsko doba i adolescentnu fazu, a svaka od njih ima svoje specifično slobodno vrijeme. Razumijevanje odnosa između neslobodnog i slobodnog vremena postaje jasnije tek kada se uzmu u obzir obaveze kao što su predškolsko i školsko obrazovanje (Valjan Vukić, 2013).

Društvene promjene u okolini utječu na različite aspekte života, uključujući ponašanje mladih tijekom adolescencije i odnose unutar obitelji. Ove promjene posebno su izražene u zemljama tranzicije, uključujući Hrvatsku, ali su primjetne i u drugim europskim zemljama. Leburic i Relja (1999) ističu da slobodno vrijeme može postati izvor različitih problema, čije društveno i institucionalno rješavanje može utjecati na pozitivan ili negativan razvoj individualnih života.

U kontekstu tranzicijskih promjena i njihovih utjecaja na vrijednosti i stilove života ljudi, jasno je da mogu ostaviti značajne posljedice, posebno kod mladih generacija. Ovo razdoblje može biti posebno osjetljivo i oblikovati njihove stavove i ponašanja u budućnosti.

Utjecaj slobodnog vremena na dijete

Slobodno vrijeme ima značajan i dubok utjecaj na razvoj djeteta. To je vrijeme kada dijete ima priliku istraživati, učiti i razvijati se izvan škole i drugih formalnih obaveza. Kvalitetno iskorišteno slobodno vrijeme može pozitivno oblikovati njihove vještine, interese i karakter.

Kroz slobodno vrijeme, djeca imaju priliku razvijati svoje hobije i strasti. Aktivnosti poput umjetnosti, sporta, muzike ili čitanja mogu im pomoći otkriti svoje talente i interese. Ovo je važno jer može utjecati na njihove buduće karijere i životne ciljeve. Osim toga, slobodno vrijeme pruža djetetu priliku da se osjeća ispunjeno i motivirano, što pozitivno utječe na njihovu samoprocjenu i samopouzdanje. Interakcija s vršnjacima tijekom slobodnog vremena također igra ključnu ulogu u socijalnom razvoju djeteta. Druženje s prijateljima, igranje igara i zajedničke aktivnosti potiču razvoj socijalnih vještina, učenje saradnje i rješavanje konflikata. To može pomoći djetetu da izgradi stabilne i zdrave odnose s drugima (Larson, 2000).

Autori Matijašević i Maglica (2022) slobodno vrijeme opisuju kao koncept podložan subjektivnoj percepciji pojedinca i dalje navode „Caldwell i Faulk (14) navode kako slobodno vrijeme, kao subjektivan koncept pojedinca, sačinjavaju sljedeće domene:

- Osobno slobodno vrijeme (engl. Personal leisure),
- Društveno slobodno vrijeme (engl. Social leisure) i
- Ekološko slobodno vrijeme (engl. Ecological leisure)“ (Matijašević, Maglica, 2022:4).“

Te domene povezuju ulogu slobodnog vremena u životu pojedinca. Osobno ili lično slobodno vrijeme fokusira se na intrapersonalnu razinu, odnosno na način na koji pojedinac doživljava aktivnosti u kojima provodi vrijeme. Istraživanja u ovoj domeni ukazuju na utjecaj na subjektivnu dobrobit, akademska postignuća, emocionalnu kompetenciju i vještine donošenja odluka. Ovo se iskazuje i unutar društvenog slobodnog vremena, gdje naglasak stoji na interakciji pojedinca s grupom. Istraživanja pokazuju da je ovaj utjecaj vidljiv u razvoju osjećaja pripadnosti i izgradnji novih odnosa s vršnjacima.

Ekološko slobodno vrijeme odnosi se na mjesto provođenja aktivnosti, što ima utjecaj na odabir tih aktivnosti. Utjecaji svake od ovih domena važni su pokazatelji zaštite unutar slobodnog vremena. Iako se domene promatraju odvojeno, u istraživanjima utjecaja aktivnosti slobodnog vremena na djecu i mlade preporučuje se sagledavanje ovih domena kao cjeline radi boljeg razumijevanja uzroka, posljedica i općeg utjecaja slobodnog vremena, opisali su Matijašević i Maglica (2022).

Aktivnosti u slobodnom vremenu

Slobodno vrijeme djece i mladih može se analizirati kroz aktivnosti kojima su zaokupljeni tijekom tog vremena. Često se kao temeljna osnova za analizu strukture slobodnog vremena uzimaju aktivnosti koje su usklađene s interesima pojedinca i njihovim slobodnim izborom. Ako su aktivnosti slobodno odabrane, bez prisile i vanjskog pritiska, te se ostvaruju u poticajnom okruženju uz saradnju, to obično rezultira emocionalnim i intelektualnim angažmanom koji potiče stvaralački proces. Ključna komponenta tih aktivnosti je sloboda izbora i prisutnost motivacije kao preduvjeta za te izbore. Autor Jerbić (1973) je kategorizirao aktivnosti u slobodnom vremenu u četiri glavne kategorije:

- Spontane aktivnosti: Ovo su aktivnosti koje nemaju određeni cilj i uključuju besciljne aktivnosti kao što su razgovori, šetnje, izleti i slobodna igra.
- Konzumirajuće aktivnosti: Ove aktivnosti uključuju konzumiranje različitih sadržaja kao što su čitanje, slušanje radija, gledanje televizije, posjeta kinu i muzejima, te odlazak na sportske i kazališne priredbe.

- Organizirane aktivnosti: Ovdje se ubrajaju aktivnosti koje su organizirane, kao što su obiteljske zabave, javne zabave i organizirane stvaralačke aktivnosti.
- Ostale aktivnosti: Ova kategorija obuhvata različite druge aktivnosti koje ne spadaju u prethodne tri kategorije.

U slobodnom vremenu djece i mladih, različite aktivnosti zauzimaju značajna mjesta, a njihova distribucija varira s obzirom na dob i interese. Među spontanim aktivnostima, igra i razgovori dominiraju. Kod konzumirajućih aktivnosti, najveći dio vremena troši se na gledanje televizijskih programa i čitanje knjiga i tiska. Ovo je posebno izraženo u dobi od 11,5 do 15,5 godina. Što se tiče organiziranih aktivnosti, najviše vremena utrošeno je na stvaralačke aktivnosti, ples i sudjelovanje u javnim zabavama. U srednjoškolskom razdoblju primjetan je najveći rast u provođenju slobodnog vremena u ovim aktivnostima.

Autor Rosić (2005) klasificira aktivnosti u slobodno vrijeme na tri osnovne kategorije: kućne, vanjske i kombinirane. Kućne aktivnosti obuhvataju aktivnosti koje se obavljaju unutar kuće ili u njezinoj blizini. To uključuje upotrebu računara, gledanje televizije, čitanje knjiga s naglaskom na obrazovanje, kartanje, modeliranje, obrtničke aktivnosti, kuhanje, ručni rad, kolekcionarstvo, posjete sauni, vježbanje, opuštanje, čitanje ženskih časopisa, slušanje zabavne muzike, telefoniranje, čišćenje kuće i slično. Vanjske aktivnosti odnose se na aktivnosti koje se odvijaju izvan kuće. To može uključivati kurseve, trčanje, izlete, sportske aktivnosti, šetnje, razgledavanje trgovina, kupovinu, izlaske u restorane, sudjelovanje u različitim udruženjima, posjete pozorištima, koncertima, kinima, muzejima, šetnje gradom i slično.

Kombinirane aktivnosti su one koje se mogu provoditi i kod kuće i izvan nje, a uključuju slušanje muuzike, popravljjanje stvari, aktivne sportske aktivnosti, fotografiranje, razgovaranje, pomaganje drugima, sviranje muzičkih instrumenata, pjevanje, društvene igre, posjete sajmovima i sudjelovanje u prezentacijama (Rosić, 2005).

Matijašević i Maglica (2022) navode da se u „okruženju“ slobodnog vremena mogu naći različiti rizični i zaštitni faktori, koji imaju važnu ulogu za razvojne ishode pojedinca, to jeste djeteta. S obzirom da većina istraživanja, kako navode spomenuti autori, polaze od nivoa strukturiranosti slobodnog vremena možemo razlikovati strukturirane i nestrukturirane aktivnosti slobodnog

vremena. „Nestrukturirane aktivnosti slobodnog vremena odnose se na provođenje vremena bez točnog plana i rasporeda u kojem su djeca u velikom broju slučajeva bez nadzora. Primjeri takvih aktivnosti jesu druženje s prijateljima, gledanje TV-a, igranje virtualnih igara i slično. Istražujući utjecaj nestrukturiranih aktivnosti pokazalo se kako dječaci kod takve vrste aktivnosti pokazuju znakove problema u ponašanju i lošiji školski uspjeh“ (Matijašević, Maglica, 2022:81). Za razliku od nestrukturiranih aktivnosti, bolje rezultate daju strukturirane aktivnosti. Takve aktivnosti se uglavnom vežu za vanškolske aktivnosti, poput „uključivanje mladih u sportska udruženja, klubove mladih, umjetničke radionice vođene pod stručnim nadzorom kvalificirane osobe, glazbene škole i slično“ (Ibid:83). Ova vrsta aktivnosti daje bolje rezultate kod djece, na primjer bolji školski uspjeh, bolji odnosi sa vršnjacima i tako dalje.

Ukratko rečeno, slobodno vrijeme djece ima značajan utjecaj na njihov razvoj, a razlikovanje između strukturiranih i nestrukturiranih aktivnosti igra ključnu ulogu. Nestrukturirane aktivnosti, poput neplaniranog provođenja vremena bez nadzora, mogu rezultirati problemima u ponašanju i lošijim školskim uspjehom. S druge strane, strukturirane aktivnosti, poput sudjelovanja u sportskim klubovima ili umjetničkim radionicama, pružaju bolje rezultate, uključujući poboljšane odnose sa vršnjacima i bolji školski uspjeh.

2. Važnost vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi

Vannastavne aktivnosti su sastavni dio odgojno – obrazovne strukture svake osnovne škole (Bognar, 2011). Osiguravaju učenicima takav pristup sadržaju da kvalitetno provedu slobodno vrijeme, a ujedno se zabave. Kroz ovaj vid aktivnosti učeici stvaraju viziju o poželjnim radnim navikama, razvijaju osjećaj odgovornosti, produbljuju znanje, razvijaju empatiju i druge cjeloživotne vještine. Osim toga, važnost vannastavnih aktivnosti se ogleda i u promicanju temeljnih vrijednosti, poput solidarnosti i razvijanje osobnog identiteta. Aktivnosti mogu učenicima omogućiti cjeloživotno učenje, koje će dovesti do boljeg znanja, a samim tim se učeniku omogućuje bolje razumijevanje i kritičko promatranje samog sebe, ali i svega što ga okružuje. Kada učeniku pružimo znanje na drugačiji način od redovne nastave, razvijemo njegovu kreativnost i snalažljivost, lakše će se kasnije u različitim situacijama snaći, uspjeti u radu i životu (Bognar, 2011).

Vannastavne aktivnosti predstavljaju raznovrsne i organizirane aktivnosti koje omogućavaju djeci da svoje slobodno vrijeme provode na način koji ih zanima, opušta, zabavlja, omogućava stjecanje novih znanja, razvoj vještina te druženje s vršnjacima. Posebno važno je istaknuti da vannastavne aktivnosti u školi igraju ključnu ulogu u ostvarivanju odgojno-obrazovne funkcije škole. Za mnogu djecu, škola je često jedino mjesto u zajednici gdje imaju priliku provoditi svoje slobodno vrijeme, stoga je važno da su vannastavne aktivnosti dostupne svakom djetetu i prilagođene njihovim potrebama i interesima (Dževlan i sur. 2016).

Aktivnosti izvan nastave se mogu grupirati prema njihovoj primarnoj svrsi i područjima kojima se bave. Nema stroge podjele, ali se obično razvrstavaju prema funkciji. Najveća grupa vannastavnih aktivnosti su sekcije. Osim sekcija, u ovu kategoriju spadaju i aktivnosti usmjerene na poboljšanje akademskih kompetencija, koje su često povezane s nastavnim gradivom, poput dodatnih i dopunskih nastava. Tu su također i povremene aktivnosti kao što su izleti, putovanja i ekskurzije, te aktivnosti koje se fokusiraju na razvoj građanskih kompetencija, kao što su učenička vijeća i slično (Dževlan i sur. 2016).

Pravilno korištenje slobodnog vremena učenika uveliko zavisi od važnosti aktivnosti izvan nastave. Kroz te aktivnosti učenici zadovoljavaju svoje potrebe, interese, a ujedno razvijaju kreativnost i rade na poboljšanju kvalitete svog života. To znači da vannastavne aktivnosti nude prostor u kojima učenici mogu aktivirati svoju kreativnost, razvijati istraživačke sposobnosti i zadovoljavati potrebe i izražavati se na način za koji nisu imali priliku u ostalim vidovima života.

Jedna od bitnih karakteristika koje vannastavne aktivnosti potiču kod učenika jeste kreativnost. Ovo odgojno – obrazovno područje može koristiti tehnike, koje je teško koristiti u drugim odgojno – obrazovnim vidovima, koje će poticati učenike na razvijanje kreativnosti. Bognar (2011) tvrdi da je kreativnost jedna od suštinskih karakteristika čovjeka i zato humana škola koja teži razvoju svih ljudskih potencijala ima obavezu poticati kreativnost. Kreativni pojedinci su i značajan činitelj društvenog razvoja pa i opstanka nekog društva. Kreativnost je elementarno polazište u odgoju mladih. Kreativnost kod učenika je lakše razviti u ovim aktivnostima, jer su se učenici slobodno i prema svojim sposobnostima i željama uključili. Na nastavnicima, odnosno voditeljima aktivnosti, je da kod učenika održavaju intrinzičnu motivaciju, koja će ih dovesti do samozadovoljenja. Kada

kod učenika probudimo kreativnost, lakše će ostvariti svoje interese. Samo pobuđivanje znatiželje je važno za učenike, posebno one najmlađe.

Važnost vannastavnih aktivnosti se ogleda i u identifikaciji nadarenih učenika i učenika koji pokazuju pojedinačan interes za pojedino područje. Međutim, školske sekcije nisu samo prostor i ne smiju biti samo dostupne za nadarene učenike. Sadržaj vannastavnih aktivnosti se može i treba organizirati prema učenikovim sposobnostima. Što znači da se može prilagoditi svim učenicima.

Vrednovanje efekata vannastavnih aktivnosti je kontinuirani proces, kojim se prati napredak učenika, evidentira postignuti uspjeh, bilježi neuspjeh i šta je dovelo do toga i slično. Važno je da brojčano ocjenjivanje ne bude zastupljeno u vannastavnim aktivnostima, kako bi učenici bili opušteniji i otvoreniji, a samim tim više uživali u zadacima koji su pripremljeni za njih. Ajanović i Stevanović (2004) ističu da ocjenjivanje kao evaluacija u vannastavnim aktivnostima treba biti specifično, te se treba postići sljedeće:

- Interni karakter
- Neformalnost
- Praćenje uključivanja učenika
- Ocjenjivanje rezultata

Isti autori ističu da je osnovna svrha evaluacije „ocijeniti u kojoj su mjeri ostvareni planirani ciljevi kako bi se utvrdilo napredovanje učenika i mjere koje treba poduzeti u narednom periodu i stanje unaprijedilo“ (Ajanović i Stevanović, 2004:158).

Najvažnije je da se evaluacija provodi na osnovu sljedećih šest karakteristika:

1. Učeničke uključenosti u proces vannastavnih aktivnosti
2. Promjena na ličnosti učenika koje su nastale kao posljedica djelovanja aktivnosti
3. Zalažanja, stava i odnosa prema aktivnostima
4. Interesa, potreba i mogućnosti svakog učenika posebno
5. Objektivnih i subjektivnih uvjeta
6. Ostvarenih rezultata (ibid:159).

2.1. Promicanje vrijednosti u vannastavnim aktivnostima

Vannastavne aktivnosti imaju značajan utjecaj na razvoj učenika van redovne nastave. One pružaju priliku učenicima da istraže svoje interese, razvijaju talente i steknu vrijedne vještine koje će im koristiti tijekom života. Lukić (2010) definiše vannastavne aktivnosti kao svjesno osmišljene i organizirane aktivnosti koje doprinose razvoju različitih aspekata djetetove ličnosti, izvan formalnog školskog okvira. Ove aktivnosti, kako ističe Lukić, imaju cilj razvijati kompetencije, ali i promicati etičke i moralne vrijednosti. No, osim praktičnih koristi, vannastavne aktivnosti imaju i dublje značenje, a to je da one promiču vrijednosti koje su ključne za lični rast, društvenu odgovornost i cjeloživotno učenje. U današnjem obrazovnom kontekstu, važnost vannastavnih aktivnosti kao dopunskih elemenata formalnog obrazovanja postaje sve očitija. Dok se fokus često stavlja na sticanje vještina i znanja, treba naglasiti da vannastavne aktivnosti igraju ključnu ulogu u promicanju životnih vrijednosti i razvoju karaktera kod djece. Ovaj aspekt prepoznali su domaći pedagozi i didaktičari, čije definicije i tvrdnje osvjetljavaju važnost vannastavnih aktivnosti kao platforme za razvoj etičkih i moralnih vrijednosti kod djece.

Vannastavne aktivnosti poput školskih sportskih timova i dramskih grupa pružaju priliku djeci da rade zajedno, razmjenjujući ideje, podržavajući se međusobno i razvijajući vještine konstruktivnog dijaloga. Ovakav pristup promiče važnost zajedništva i razumijevanja različitih perspektiva. Stojanović (2015) ističe odgovornost i upornost kao vrijednosti koje se razvijaju kroz vannastavne aktivnosti. Naporan rad i dosljednost u aktivnostima kao što su učenje sviranja instrumenta ili priprema školske predstave potiču djecu da cijene vrijednost posvećenosti svojim ciljevima. Empatija i razumijevanje prema drugima izrasta kao ključna vrijednost kroz volontiranje u vannastavnim aktivnostima, kako ukazuje Stojanović (2012). Djeca koja se uključe u društveno korisne aktivnosti razvijaju osjećaj suosjećanja i razumijevanja prema različitim životnim okolnostima drugih, čime se promiče solidarnost i pažnja prema drugima. Kroz umjetničke aktivnosti u vannastavnom okruženju, djeca razvijaju kreativnost i samopouzdanje, kako ističe Milana Petrović (2018). Ovi procesi omogućavaju djeci da izraze svoje ideje na kreativan način, jačajući njihov osjećaj identiteta i vrijednosti. U konačnici, vannastavne aktivnosti predstavljaju dragocjen resurs za razvoj moralnih i karakternih vrijednosti kod djece. Savremena obrazovna paradigma prepoznaje njihovu važnost u formiranju etičkog okvira i osjećaja odgovornosti. Ovi

stručnjaci, svojim definicijama i tvrdnjama, jasno ukazuju na važnost promicanja vrijednosti kroz vannastavne aktivnosti kao ključnog aspekta dječjeg obrazovanja i formiranja ličnosti.

Vannastavne aktivnosti, kao što su sportske ekipe, umjetnički klubovi ili volonterske akcije, pružaju djeci priliku da razvijaju svoje vještine, surađuju s vršnjacima, postavljaju ciljeve i rade prema njima. Ove aktivnosti također mogu potaknuti razvoj vrijednosti kao što su timski rad, odgovornost prema zajednici i samopouzdanje. Isto tako, pozitivan utjecaj vannastavnih aktivnosti na djecu može se promatrati kroz prizmu razvoja socijalnih vještina. Aktivnosti koje potiču komunikaciju, suradnju i empatiju mogu pomoći djeci da razvijaju vrijednosti kao što su tolerancija, poštovanje različitosti i briga za druge.

Uzimajući u obzir sve navedeno, promicanje vrijednosti u vannastavnim aktivnostima ima dubok i trajan utjecaj na učenike. Kroz timski rad, odgovornost, samodisciplinu, kreativnost i poštovanje, učenici stiču ne samo praktične vještine, već i vrijednosti koje će ih pratiti tijekom života. Ove vrijednosti doprinose njihovom ličnom rastu, izgradnji pozitivnih međuljudskih odnosa te njihovom uspjehu u akademskom i profesionalnom životu. Akademski i profesionalni život jedne osobe je vrlo važan, te izbor vannastavnih aktivnosti u školi igra ključnu ulogu u oblikovanju akademskog uspjeha, ali i motivacije učenika. Svaki učenik ima jedinstvene interese, talente i potrebe, stoga je važno osigurati raznolik izbor aktivnosti koje će zadovoljiti te individualne potrebe. Kroz pravilan odabir vannastavnih aktivnosti, učenici mogu dobiti priliku za razvoj specifičnih vještina, širenje znanja izvan učionice te jačanje intrinzične motivacije za učenje (Petrović, 2018).

Jedan od ključnih aspekata odabira vannastavnih aktivnosti je usklađivanje interesa učenika s dostupnim mogućnostima. Učenici bi trebali imati slobodu odabrati aktivnosti koje su u skladu s njihovim interesima, hobijima ili željama za eksperimentiranjem s novim područjima. Kroz takav izbor, učenici će biti motivirani i angažirani jer se bave nečim što ih zaista zanima i inspirira. Važno je naglasiti da vannastavne aktivnosti mogu imati i neposredan utjecaj na akademski uspjeh učenika. Kroz dodatno usvajanje znanja, vještina i iskustava izvan redovne nastave, učenici mogu razviti širi spektar kompetencija koje će im pomoći da postignu bolje rezultate u školi. Na primjer, sudjelovanje u matematičkim klubovima može poboljšati matematičke vještine, dok sudjelovanje u debatnim ili govorničkim klubovima može poboljšati komunikacijske i retoričke vještine. Osim

toga, vannastavne aktivnosti mogu pružiti priliku za primjenu teorijskih znanja i koncepta iz škole u praktičnim situacijama, što može produbiti razumijevanje i usvajanje gradiva (Petrović, 2018).

Motivacija učenika također igra važnu ulogu u postizanju akademskog uspjeha. Kroz vannastavne aktivnosti, učenici se suočavaju s izazovima, postavljaju ciljeve i ostvaruju napredak. Ova iskustva potiču njihovu intrinzičnu motivaciju jer osjećaju zadovoljstvo i ushićenje u procesu učenja. Vannastavne aktivnosti pružaju okruženje u kojem učenici mogu istraživati, razvijati vještine i postizati uspjehe izvan okvira redovne nastave, što im daje osjećaj samopouzdanja i postignuća.

Iako izbor vannastavnih aktivnosti može pozitivno utjecati na akademski uspjeh i motivaciju učenika, važno je napomenuti da ravnoteža između izvannastavnih aktivnosti i školskih obaveza treba biti postignuta. Prekomjerno opterećenje vannastavnim aktivnostima može dovesti do iscrpljenosti i smanjenja vremena za školsko učenje. Stoga je važno da škole i nastavnici pruže podršku učenicima u pronalaženju zdrave ravnoteže između školskog rada i vannastavnih aktivnosti.

Kroz prilagođavanje interesa učenika, razvoj specifičnih vještina i stvaranje iskustava izvan učionice, učenici su motivirani, angažirani i osnaženi u svom učenju. Ponovo naglašavamo da je važno da škole i obrazovni sistemi osiguraju raznolik izbor vannastavnih aktivnosti kako bi se potaknulo cjelovito i sveobuhvatno obrazovanje učenika (Petrović, 2018).

2.2. Saradničko učenje u vannastavnim aktivnostima

Saradničko učenje je koncept koji se sve više ističe u savremenom obrazovanju. Ono se odnosi na proces u kojem učenici rade zajedno, dijele ideje, resurse i odgovornosti kako bi postigli zajednički cilj. Vannastavne aktivnosti pružaju izvrsnu platformu za promicanje saradničkog učenja, jer okupljaju učenike s različitim talentima, interesima i perspektivama. Kroz takve aktivnosti, učenici imaju priliku razviti brojne vještine, poput timskog rada, komunikacije, rješavanja problema i kritičkog razmišljanja.

Košeto (2016:12) navodi "Suradničko učenje aktivan je proces učenja u kojem se njeguju akademske i socijalne vještine kroz interakciju učenika, individualnu odgovornost i pozitivnu međuovisnost (Jansen, 1995).".

Jedan od poznatih autora koji je istaknuo važnost saradničkog učenja je Lev Vygotsky. On je naglasio da je interakcija i saradnja između učenika ključna za razvoj njihove kognitivne i socijalne kompetencije. Prema Vygotskom, kroz saradnju s drugima, učenici stječu nove ideje, razumijevaju različite perspektive i postaju aktivni graditelji svog znanja. Vygotsky je razvio svoje ideje o socijalnom učenju, zoni bliske razvoja i ulozi socijalne interakcije u procesu učenja u raznim svojim radovima. Njegova najpoznatija knjiga koja se često spominje u kontekstu njegovih teorija je "Mišljenje i govor" (engl. "Thought and Language") iz 1962. godine. U toj knjizi Vygotsky iznosi svoje teorije o sociokulturnom razvoju djeteta, naglašavajući važnost socijalne interakcije i jezika u razvoju misaonih procesa kod djece.

Iako se konkretno izraz "saradničko učenje" ne spominje u njegovom djelu, može se interpretirati da njegove ideje i teorije podržavaju koncept saradničkog učenja koji se kasnije razvio u pedagoškoj praksi. Vygotskyeva teorija naglašava važnost interakcije i saradnje s drugima u procesu učenja, posebno s iskusnijim pojedincima, što se može povezati s idejom saradničkog učenja.

Primjena saradničkog učenja u vannastavnim aktivnostima donosi mnoge koristi. Učenici imaju priliku razviti međusobno povjerenje, poštovanje i empatiju, što doprinosi stvaranju inkluzivnog i poticajnog okruženja. Također, saradničko učenje omogućuje učenicima da nauče jedni od drugih, da budu kreativni u rješavanju problema te da razviju vještine potrebne za uspješno suočavanje s izazovima u stvarnom svijetu.

Kako bi se potaknulo saradničko učenje u vannastavnim aktivnostima, važno je osigurati prostor i vrijeme za timski rad, podržavajuće materijale i resurse te jasne ciljeve i zadatke. Nastavnici i voditelji aktivnosti imaju važnu ulogu u poticanju saradnje i stvaranju poticajnog okruženja u kojem se učenici osjećaju slobodno izražavati svoje ideje i mišljenja.

Saradničko učenje u vannastavnim aktivnostima pruža učenicima priliku da razviju vještine same saradnje, kreativnosti i kritičkog razmišljanja. Kroz interakciju s drugima, učenici stječu nove perspektive i postaju aktivni sudionici u vlastitom učenju. Poticanje ove vrste učenja u vannastavnim aktivnostima donosi koristi koje prelaze granice učionice i priprema učenike za uspjeh u stvarnom svijetu.

2.3. Planiranje, programiranje, pripremanje, organizacija i realizacija vannastavnih aktivnosti

Planiranje bilo kakve aktivnosti nam olakšava sam realizacije. Planiranje je posebno važno kada se radi o aktivnostima koje pripremamo za učenike. Aktivnosti trebaju biti smislene, prikladne uzrastu djece, imati svrhu i cilj. Planiranje aktivnosti nam omogućava da prepoznamo prikladne metode i oblike rada. Kako Ajanović i Stevanović (2004) navode, to je vid sposobnosti svakog nastavnika, što znači da se uči kao i sve drugo. Planiranje nikako nije konačnii rezultat, nego proces. Autori tu iznose argument zašto je planiranje proces, pa navode razlog jer se svake godine mijenja, korigira i dopunjava. Svake godine nastavnici, odnosno voditelji vannastavnih aktivnosti trebaju napraviti ili eventualno korigirati i dopuniti prethodni plan u skladu sa učenikovim interesima, željama, potrebama i sposobnostima. Prilikom planiranja treba obratiti pažnju na osnovni cilj, koji se treba postići kroz planirane zadatke, izabrani sadržaj, prikladne metode i oblike rada.

Programiranje je usko vezani pojam s planiranjem. Ajanović i Stevanović (2004) navode da je razlika između planiranja i programiranja mala, a ogleda se u tome što se planiranje odnosi na vrstu, naziv, broj sekcija, te sedmični i godišnji fond sati za svaku od njih, dok se programiranje odnosi na kriterije izbora i način raspoređivanja sadržaja i dinamiku njihove realizacije. Programiranje obuhvata i sredstva, metode i oblike odgojnog djelovanja u vannastavnim aktivnostima. Naravno, svaki program ima svoj specifičan cilj, zadatke, sadržaje i planove realizacije. „Programiranje je sjedinjavanje stvaralačkih napora učenika, roditelja i nastavnika. To je jedinstven proces za učenike i s učenicima“ (Ajanović i Stevanović, 2004:95).

Već smo rekli da vannastavne aktivnosti igraju veliku ulogu u kvalitetnom ispunjavanju slobodnog vremena učenika, te da doprinose njegovom cjelovitom razvoju ličnosti. To ćemo postići ako učenicima omogućimo uključivanje, koje je dobrovoljno, raznovrsne i korisne sdržaje. Stoga, *pripremanje* vannastavnih aktivnosti je jako važno. Prema Ajanović i Stevanović (2004) pripremanje najprije podrazumijeva:

- Stručno – metodički aspekt
- Pripremu potrebnih materijala i provjeru opreme

- Razmještanje klupa za planirane oblike rada
- Izrada pisane pripreme

Sljedeći korak ka kvalitetnoj vannastavnoj aktivnosti jeste *organizacija*. Vannastavne aktivnosti se trebaju organizirati tako da potiču intelektualnu znatiželju, razvijaju raznovrsne sposobnosti i interese, potiču individualan način izražavanja u nekom području za koje učenik pokazuje dispozicije, pratiti želje i interese učenika i tome prilagođavati sadržaje i izvedbe aktivnosti, povezivati znanja stečena u redovnoj nastavi i vannastavnoj aktivnosti, doprinijeti kvaliteti svestranog razvoja ličnosti učenika, te izraziti visoka očekivanja za sve učenike.

I na kraju *realizacija* vannastavnih aktivnosti. Ako se pravilno ispune svi prethodni koraci, realizacija će biti lakša. U realizaciji ovih vrsta aktivnosti glavnu ulogu igra nastavnik, odnosno voditelj sekcije. Sada je na njemu da motivira učenike, daje razumljive upute, kvalitetne povratne informacije, razgovara s učenicima o eventualnim promjenama i prilagodbama, potiče ih na kritičko mišljenje, daje zadatke koji podrazumijevaju kreativnost i slično (Ajanović i Stevanović, 2004).

2.4. Metode i oblici rada u vannastavnim aktivnostima

Metoda rada u nastavi je, najjednostavnije rečeno, način ili put zajedničkog rada nastavnika i učenika u procesu nastave, a uz pomoć kojih učenici stječu znanja, ispunjavaju planirane zadatke, dolaze do zadatka cilja, te razvijaju svoju kompletnu ličnost. Pomoću njih nastavnik poučava učenike, prenosi na njih određena znanja i iskustva.

„Smišljenim metodičkim postupcima učitelj izvannastavne aktivnosti potiče, uključuje i osamostaljuje učenika u djelovanju, vodeći brigu o njegovim razvojnim posebnostima“ (Jurčić, 2008:12). U okviru izvannastavnih aktivnosti, učitelj koristi pažljivo osmišljene metode kako bi potaknuo angažman učenika, poticao njihovu motivaciju i poticao njihov razvoj. Fokus je na inkluzivnosti, osiguravajući da svi učenici imaju priliku sudjelovati prema vlastitim mogućnostima. Cilj je poticati samostalnost učenika, omogućujući im razvoj vještina, samopouzdanja i sposobnosti donošenja odluka. Uz to, učitelj brine o razvojnim različitostima među učenicima, prilagođavajući pristupe kako bi odgovarali individualnim potrebama svakog učenika. Ovaj

pristup naglašava ulogu učitelja kao mentora i facilitatora u procesu poticanja aktivnog sudjelovanja i samostalnog razvoja učenika kroz izvannastavne aktivnosti.

Nastavnim metodama, prema Ajanović i Stevanović (2004), između ostalog treba postići sljedeće:

- Stvaranje povoljne klime za razgovor
- Uvažavati stilove učenja i izražavanja
- Dati unaprijed učenicima pitanja na koja će pronalaziti odgovore
- Davati verbalne i neverbalne znakove
- Zastupljenost učenja u sva tri područja: kognitivnom, afektivnom i psihomotoričkom
- Igre i aktivnosti
- Gosti predavači,...

Kada su u pitanju vannastavne aktivnosti najčešće se koristi metoda recepcije. Metoda recepcije je jedna od najsavremenijih metoda, koja označava novi pristup učenju i nastavi. Sam termin *recepcija* potiče od latinske riječi *receptio*, koja znači *prihvatanje*, a označava kontakt učenika s gradivom bez posrednika, odnosno nastavnika. To znači da učenik, prema Stevanović (1998), prvo sagledava opću strukturu gradiva, a zatim nastavlja istraživačko – analitičkim procesom upoznavanje njegovih dijelova i odnosa među datim strukturama. Ono što je najvažnije za ovu metodu, jeste da učenik samostalno stječe znanje. Prednost ove metode je što omogućava da svaki učenik maksimalno izrazi svoju individualnost. Metoda recepcije bi se posebno trebala isticati u rješavanju zadataka u vannastavnim aktivnostima, upravo zbog toga što svaki učenik može izraziti individualnu aktivnost i samostalno prihvatiti znanje.

3. Uloga nastavnika – voditelja u vannastavnim aktivnostima

Da bi učenici kroz vannastavne aktivnosti pokazali želju za usvajanjem znanja, te za izvršavanjem određenih aktivnosti važno je da budu motivirani. „Da bi se postigla zadovoljavajuća motivacijska „klima“, nastavnik mora usavršavati motivacijska sredstva i pružati široke mogućnosti za zadovoljavanje interesa učenika“ (Vrcelj, 1996:24). Autor naglašava važnost stvaranja poticajne i motivirajuće atmosfere u učionici, a da bi postigao zadovoljavajuću motivacijsku "klimu", nastavnik treba kontinuirano poboljšavati svoje strategije motivacije i pružiti raznolike mogućnosti koje zadovoljavaju interese učenika. Ovaj pristup implicira da samo prenošenje

informacija nije dovoljna za poticanje interesa i angažmana učenika. Nastavnik treba razvijati različite metode motivacije, koristeći raznolike pristupe i materijale koji su relevantni i intrigantni za učenike. Također, treba biti fleksibilan u pristupu, omogućavajući prilagodbe kako bi zadovoljio raznolike interese učenika. U konačnici, stvaranje poticajne motivacijske "klime" zahtijeva od nastavnika da bude svjestan potreba svojih učenika te da kontinuirano razvija kreativne i privlačne načine predavanja kako bi potaknuo njihovu želju za učenjem.

„Suvremeni nastavnik, koji se javlja kao organizator vannastavnih aktivnosti, koje u sebe uključuju projektno – stvaralačko učenje, ima prvenstvenu ulogu da učenike potiče, motivira, prati njihove reakcije i osigurava poticajnu okolinu za raznovrsne istraživačke aktivnosti. Dobiva ulogu posmatrača i usmjerivača, što u vannastavnim aktivnostima ima poseban značaj“ (Ajanović i Stevanović, 2004:48). Iz navedenog citata zaključujemo da je nastavnikova uloga veoma važna i velika. Motivacija u vannastavnim aktivnostima je najbitnija, a nju je najteže održati, posebno intrinzičnu. Nastavnik, odnosno voditelj vannastavne aktivnosti, treba znati kako potaknuti učenike da postavljaju pitanja *Zašto? Kako? Zbog čega?*, ali i da znaju kvalitetno odgovoriti na njih. Odnosno, usmjeriti učenike, da sami istraživanjem dođu do odgovora na data pitanja.

Ono što je bitno kod nastavnika jeste da će morati promijeniti svoju ulogu predavača redovne nastave u noviju i bolju verziju sebe. To se najviše odnosi na radnje nastavnika koje u redovnoj nastavi više učenike stavljaju u pasivan položaj, nego aktivan. U vannastavnim aktivnostima učenik mora biti aktivan. Od njega se traži da bude kreativan i zadovolji učenikove potrebe za istraživanjem i stvaralaštvom. Važno je da nastavniku u svakom trenutku bude jasno šta kojim zadatkom, vježbom ili aktivnošću želi psotići i na koji način zadovoljiti učenikove potrebe.

Ajanović i Stevanović (2004) navode šta to nastavnik treba znati:

- Znanje o tome kako se svako odgojno područje podučava na različite načine integrativnom metodom
- Metode, sredstva i oblike odgojnog djelovanja u vannastavnim aktivnostima
- Kreatologijska (stvaralačka) znanja
- Razvojnu (dječju) i pedagošku psihologiju
- Ljubav prema djeci

Vannastavne aktivnosti trebaju biti preplavljene različitim, ali prikladnim, metodama oblicima rada. Učenicima ni u kojem trenutku ne smije biti dosadno i ne smije se desiti da ne znaju zbog čega nešto rade. Važno je da nastavnici znaju da su igra i zabava jedne od temeljnih potreba, baš kao i ljubav koju su autori spomenuli u prethodnom navođenju. Nastavnik kod učenika razvija samostalnost, dobre navike, sposobnost slobode i tako dalje. Jako su važne i povratne informacije, koje će nastavnik redovno davati učenicima, ali i zajedno s njima razgovarati o eventualnim promjenama u sadržaju.

Izvannastavne aktivnosti su prilika za učenike da sami oblikuju svoje slobodno vrijeme i preuzmu aktivnu ulogu u planiranju i izvođenju aktivnosti. Učenici imaju slobodu da odluče što žele raditi u tim aktivnostima, a nastavnici ili voditelji su tu samo kao savjetnici. Ovaj pristup omogućuje djeci da razvijaju samostalnost, odgovornost i timski duh. Aktivnosti se temelje na interesima, sklonostima i nadarenostima djece, što ih čini dinamičnim i raznovrsnim. Takve izvannastavne aktivnosti također potiču razvoj radnih navika među učenicima i doprinose njihovoj socijalizaciji. Djeca preuzimaju zadatke, dijele obveze i postupno razvijaju osjećaj odgovornosti prema svojim obavezama. Ovaj slobodan i spontan pristup omogućuje djeci da uče kroz istraživanje i otkrivanje, a također razvijaju vještine timskog rada (Šiljković, Rajić, Bertić, 2007).

Kao dio tih aktivnosti, različite radionice se koriste za poučavanje djece putem zabave. To uključuje igre, gledanje filmova, dramatizaciju priča, igre riječima, pantomimu, crtanje, slikanje, plesne pokrete i mnoge druge aktivnosti koje potiču kreativnost i razvoj interesa kod učenika. Važno je da atmosfera tijekom tih aktivnosti bude opuštena i poticajna za međusobnu suradnju, otvoren razgovor i smijeh. Učitelji u izvannastavnim aktivnostima trebaju aktivno slušati učenike, uvažavati njihove ideje i prijedloge, te zajedno s njima odlučiti o sadržajima i metodama rada. Ovakav pristup potiče ljubav prema učenju i stjecanju novih vještina kod učenika (Fudurić, 2012).

„U didaktičkoj tradiciji vjeruje se u sposobnost nastavnika da donose inteligentne odluke ovisno o situaciji, te da je razvoj njihove sposobnosti prosuđivanja važniji od davanja standardiziranih nastavnih planova i programa utemeljenih na dokazima” (Čalić, 2023:22).

Iz prethodno navedenog teksta možemo zaključiti da nastavnik ili voditelj vannastavnih aktivnosti igra ključnu ulogu u usmjeravanju i poticanju učenika u njihovom razvoju. U

vannastavnom kontekstu, isto kao i u učionici, naglasak se stavlja na sposobnost nastavnika da donese inteligentne odluke prilagođene konkretnim situacijama i potrebama učenika. Razvoj vještina prosuđivanja nastavnika također ostaje ključan, jer su situacije u vannastavnim aktivnostima često dinamične i zahtijevaju brze i prilagodljive reakcije.

Metodika vannastavnog rada također postaje bitan element, jer nastavnici, to jeste voditelji vannastavnih aktivnosti trebaju imati vještine planiranja, organizacije i provedbe aktivnosti izvan uobičajenog okvira nastave. Prilagodba aktivnosti različitim potrebama i interesima učenika također je važna, jer vannastavne aktivnosti često okupljaju učenike s različitim sposobnostima i preferencijama.

Ukratko, principi koji potiču razvoj prosuđivanja i fleksibilnosti u pristupu, ključni za uspješno vođenje nastave, mogu se primijeniti i u vannastavnom radu.

II METODOLOŠKI DIO

1. Predmet istraživanja

Učenici u školi provedu veliki dio svoga vremena, pa shodno tome veoma je poželjno da se škola prilagodi u skladu s njihovim potrebama. Uz redovnu nastavu u osnovnoj školi se odvijaju i drugi oblici odgojno – obrazovnog rada, a to su: izborna nastava, dopunska nastava, dodatni rad i vannastavne aktivnosti. Vannastavnim aktivnostima bi se trebalo pridavati veći značaj, jer uz pomoć njih škola može pomoći učeniku da bolje i kvalitetnije provede svoje slobodno vrijeme. Kroz ovu vrstu aktivnosti se najlakše može doprijeti do učenika, njihovih želja, potreba i slično, jer su učenici slobodniji, otvoreniji i opušteniji, s obzirom da za ove aktivnosti nema brojčanog ocjenjivanja. Učenici biraju vannastavne aktivnosti prema svojim sposobnostima i željama, te na taj način produbljuju svoje znanje, uče socijalnim vještinama, razvijaju kompetencije, kreativnost, samopouzdanje, a ujedno se i zabavljaju. Sve ove prednosti škola može ostvariti samo ukoliko učenicima ponudi raznolike sadržaje vannastavnih aktivnosti, te u skladu s njihovim potrebama i željama realizira iste.

Veliku ulogu u planiranju, organizaciji i realizaciji vannastavnih aktivnosti imaju nastavnici, odnosno voditelji ovih aktivnosti. Ono što je bitno kod nastavnika je to da će morati promijeniti svoju ulogu predavača redovne nastave u noviju i bolju verziju sebe. To se najviše odnosi na radnje nastavnika koje u redovnoj nastavi više učenike stavljaju u pasivan položaj, nego aktivan. U vannastavnim aktivnostima učenik mora biti aktivan. Od njega se traži da bude kreativan i zadovolji učenikove potrebe za istraživanjem i stvaralaštvom. Važno je da nastavniku u svakom trenutku bude jasno šta kojim zadatkom, vježbom ili aktivnošću želi psotići i na koji način zadovoljiti učenikove potrebe. Od nastavnika se očekuje kreativnost, primjena ispravnih metoda, sredstava i oblika odgojnog djelovanja, empatija, spremnost da saradnju, te spremnost da s učenicima mijenja tok aktivnosti. Problem leži u tome što ova očekivanja ne ispunjavaju svi voditelji školskih sekcija, odnosno vannastavnih aktivnosti.

Jednan od ključnih elemenata u realizaciji vannastavnih aktivnosti jeste izbor i primjena metoda i oblika rada. Nastavne metode i oblici rada u vannastavnim aktivnostima uglavnom odgovaraju onima u redovnoj nastavi. Razlika je u zastupljenosti određene metode. Recimo, u redovnoj nastavi preovladava frontalni oblik rada, dok u vannastavnim aktivnostima su to rad u paru i

grupama. Sa metodama rada je isto. U redovnoj nastavi je to najčešće metoda razgovora između nasatvnika i učenika, dok u vannastavnim aktivnostima treba da bude zastupljenija metoda recepcije, metoda problemskog učenja, praktičnih radova i slično. Voditelj vannastavnih aktivnosti treba pronaći odgovarajuću metodu i oblik rada, ono što će u određenom trenutku najbolje odgovarati učenicima.

Tematika koju istražujemo je aktuelan, nedovoljno istražen i još manje riješen problem u domaćoj pedagoškoj praksi. Sve češće se u školama smanjuje broj mogućnosti izbora vannastavnih aktivnosti, ograničava se broj učenika po jednoj školskoj sekciji, visok školski uspjeh se postavlja kao uslov za pravo sudjelovanja u aktivnostima, nedostatak motivacije kod učenika za uključivanje u vannastavne aktivnosti i slično.

2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati zadovoljstvo učenika ponuđenim mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti i utvrditi karakteristike metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi.

3. Zadaci istraživanja

1. Analizirati adekvatnu literaturu u cilju teorijske obrade problema.
2. Utvrditi broj i područja rada vannastavnih aktivnosti koje se nude učenicima.
3. Utvrditi vrste i broj vannastavnih aktivnosti u kojima učenici sudjeluju.
4. Ispitati razloge za uključivanje učenika u vannastavne aktivnosti.
5. Ispitati razloge za neuključivanje učenika u vannastavne aktivnosti.
6. Ispitati zadovoljstvo učenika ponuđenim mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti.
7. Utvrditi karakteristike metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti.

4. Istraživačka pitanja

1. Koja područja rada vannastavnih aktivnosti se nude učenicima i koji je njihov broj?
2. Koji je broj i vrste vannastavnih aktivnosti u kojima učenici sudjeluju?
3. Šta učenici navode kao razlog za uključivanje u vannastavne aktivnosti?
4. Koji su razlozi za neuključivanje učenika u vannastavne aktivnosti?

5. Koliko su učenici zadovoljni ponuđenim mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti?

6. Koje su karakteristike metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti?

5. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

Metode koje će se koristiti u ovom istraživanju su metoda teorijske analize, deskriptivna i survey metoda.

Najprije je potrebno izvršiti analizu adekvatne literature, kako bismo teorijski obradili problem, a tome nam služi metoda teorijske analize, koja prema Mužić (1977) podrazumijeva korištenje pedagoško-psihološke literature, priručnika, udžbenika, nastavnih planova i programa, stručnih i naučnih radova, enciklopedija itd. te omogućava da se nakon proučavanja izvora, prikupljenih činjenica i analiziranih veza i odnosa, proučavanja predmeta i pojava dođe do novih rješenja i naučnih zaključaka. Ova tehnika nam služi da analiziramo knjige, članke i stručne izvore kako bismo pronašli potrebne podatke i informacije na osnovu kojih ćemo pisati teorijski dio rada.

Deskriptivna metoda nastoji dati „pregled“, „snimak stanja“, odnosno nastoji izvršiti „snimanje“ onog što je predmet istraživanja. (Bandur, Potkonjak, 1999). U ovom istraživanju deskriptivna metoda bi nam poslužila da prikupimo podatke o trenutnom stanju problema koji se istražuje, odnosno da opišemo trenutno stanje problema nakon analize adekvatne literature.

Miljević (2007) navodi da survey metod (metoda istraživanja ponašanja) podrazumijeva nastojanje da se dođe do što istinitijih i preciznijih podataka primjenom svih operacija kojima se mogu pribaviti podaci o stanovništvu u njihovom ponašanju. Ova metoda se najčešće koristi kada se žele analizirati i interpretirati podaci dobiveni na osnovu anketiranja ili intervjuiranja. Survey metod u ovom istraživanju bi se koristio zbog anketiranja učenika i nastavnika.

Tehnike istraživanja koje ćemo koristiti u ovom istraživanju će biti anketiranje i rad na dokumentaciji.

Anketiranje je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u svezi s njihovim osobnim mišljenjem. Važnost tog

postupka leži u okolnosti da se često jedino anketiranjem može doći do traženih podataka (Mužić, 2004).

Rad na dokumentaciji se kao jedan od izvora informacija pri promišljanju kvalitete odgojno – obrazovnog procesa. Za lakše pronalaženje znanstvene i stručne dokumentacije, koriste se bibliografije, a danas, u tehnološki razvijenom svijetu, sve više, internetska mreža (Mužić, 2004). Radom na dokumentaciji ćemo izvršiti uvid u evidenciju o vannastavnim aktivnostima koju svaka škola obavezno vodi. Ovom tehnikom istraživanja ćemo odgovoriti na 2. i 3. istraživački zadatak.

Instrumenti ovog istraživanja će biti anketni upitnik pripremljen za učenike i anketni upitnik za nastavnike – voditelje vannastavnih aktivnosti, te check lista za rad na pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji.

Putem anketnog upitnika za učenike sa unaprijed osmišljenim pitanjima, a koja su zatvorenog tipa, utvrdit će se razlozi za uključivanje i neuključivanje učenika u vannastavne aktivnosti, kao i njihovo zadovoljstvo ponuđenim mogućnostima izbora samih aktivnosti. Anketnim upitnikom za voditelje vannastavnih aktivnosti ćemo ispuniti posljednji istraživački zadatak, odnosno utvrditi karakteristike metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti koje oni vode.

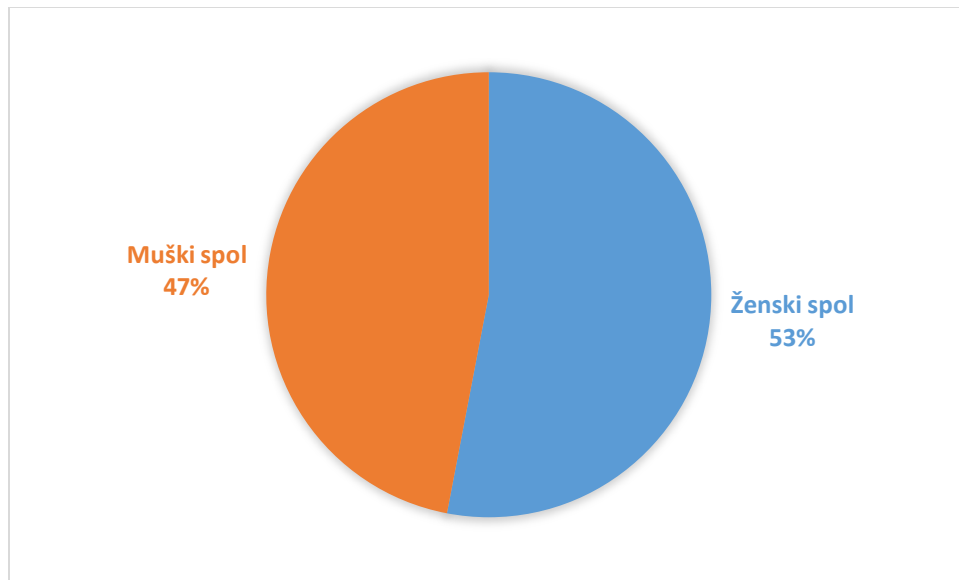
Uvidom u evidenciju, koju škola vodi, o vannastavnim aktivnostima ćemo utvrditi koji je broj i koja su područja vannastavnih aktivnosti koja se nude učenicima, ali i koji je broj trenutno uključenih učenika u svaku sekciju. A to ćemo izvršiti vodeći se check listom. Check lista je sastavljena prema predloženim oblastima vannastavnih aktivnosti i njihovim sekcijama od strane autora Ajanović i Stevanović (2004). Autori su definirali šest područja, odnosno oblasti u kojima vannastavne aktivnosti rade prema interesovanju učenika. Praćenjem check liste ćemo dobiti uvid u to koliko škola nudi vannastavnih aktivnosti (školskih sekcija), te koji je broj sudjelovanja učenika po svakoj oblasti ili sekciji.

6. Uzorak istraživanja

Uzorak ovog istraživanja je bio prigodni uzorak. Prigodan uzorak sačinjavaju jedinice osnovnog skupa koje su istraživaču na raspolaganju (Kundačina, Bandur, 2002.). Sačinjavali su ga učenici,

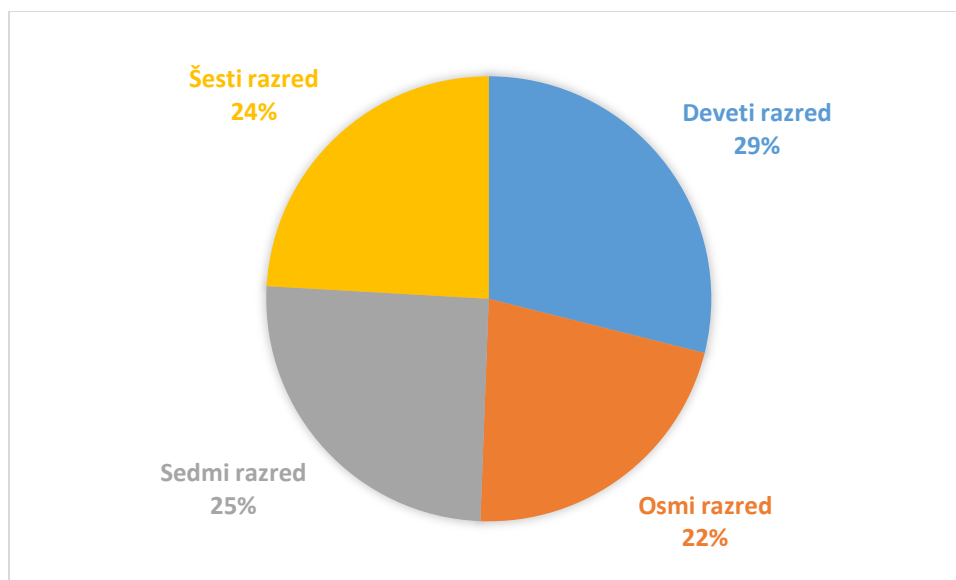
nastavnici – voditelji vannastavnih aktivnosti i pedagozi dvije osnovne škole u Donjem Vakufu. U istraživanju je sudjelovalo 83 učenika, sedam nastavnika i dvije pedagogice.

U istraživanju su sudjelovala 83 učenika, od šestog do devetog razreda, iz dvije Osnovne škole u Donjem Vakufu. Od toga je 47%, odnosno 39 ispitanika muškog spola, a 53%, odnosno 44 ispitanice ženskog spola.



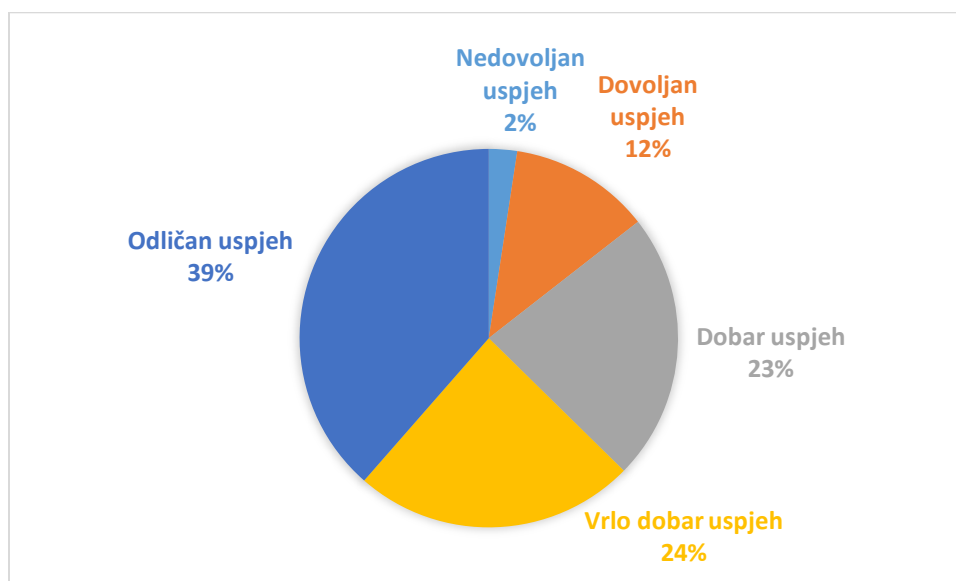
Grafikon 1. Spol učenika

Za potrebe ovog istraživanja nije bilo potrebno razdvajati ispitanike iz ove dvije škole, pa stoga ukupno iz šestog razreda imamo 20 učenika (24% ispitanika), iz sedmog razreda 21 učenik (25% ispitanika), iz osmog razreda 18 učenika (22% ispitanika) i iz devetog razreda 24 učenika (29% ispitanika).



Grafikon 2. Procenat učenika po razredima

Jedno od pitanja u upitniku odnosilo se na školski uspjeh ispitanika, pri čemu smo dobili sljedeće rezultate: dva učenika sa nedovoljnim školskim uspjehom (2% ispitanika), 10 učenika sa dovoljnim (12% ispitanika), 19 učenika sa dobrim (23% ispitanika), 20 učenika sa vrlo dobrim (24% ispitanika) i 32 učenika imaju odličan školski uspjeh (39% ispitanika).



Grafikon 3. Školski uspjeh učenika

U našem istraživanju je sudjelovalo sedam nastavnika/ca, od toga pet žena i dva muškarca.

Nastavnici su također trebali navesti i godine radnog iskustva. Imali smo tri kategorije, a to su: do 10 godina, od 10 do 20 godina i preko 20 godina radnog iskustva. Dvoje nastavnika ima do 10 godina radnog iskustva, četvero između 10 i 20 godina, a jedan nastavnik/ca preko 20 godina radnog iskustva.

III ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA

1. Analiza i interpretacija odgovora iz anketnog upitnika za nastavnike – voditelje vannastavnih aktivnosti

Anketni upitnik za nastavnike sadržavao je pitanja o nazivima vannastavnih aktivnosti koje vode ispitanici, o oblicima rada koji primjenjuju u vannastavnim aktivnostima, najčešćim metodama rada koje primjenjuju u vannastavnim aktivnostima, najčešćim sredstvima koje koriste u radu, gdje se odvija njihov rad i slično.

Prvo pitanje je bilo da se *navedu nazivi vannastavnih aktivnosti koje vode ispitanici*. Naveli su sljedeće sekcije:

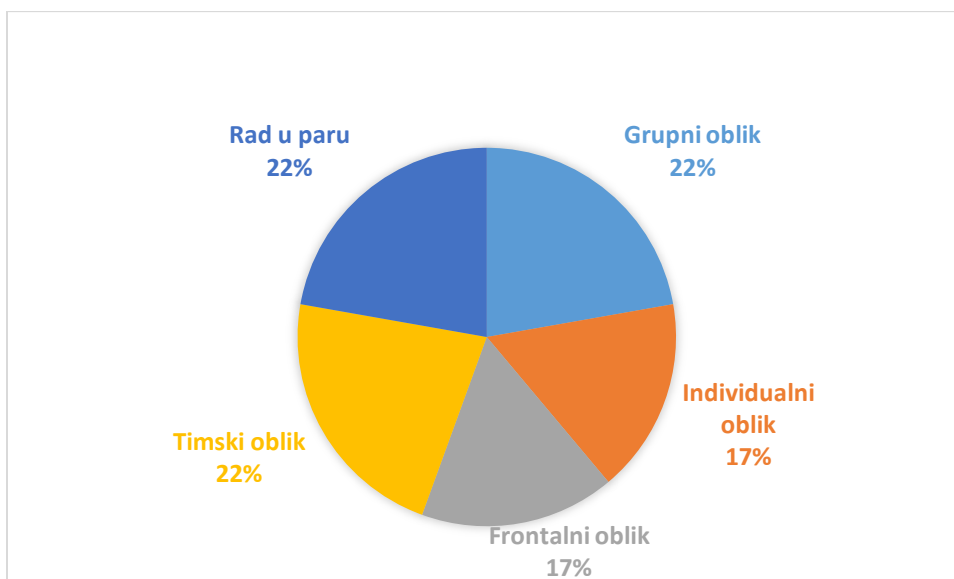
1. Mladi fizičari
2. Mladi matemaričari
3. Mladi tehničari
4. Recitatorska sekcija
5. Dramska sekcija
6. Novinarska sekcija
7. Baletna, ritmička i muzička sekcija
8. Kreativna sekcija

Ovi odgovori nam govore da se učenicima najviše izbora vannastavnih aktivnosti nudi iz oblasti „Kulturno – umjetničke aktivnosti“, a tu ubrajamo, prema Ajanović i Stevanović (2004): recitatorsku sekciju, dramsku sekciju, novinarsku sekciju, baletnu, ritimičku i muzičku sekciju, te kreativnu sekciju. Zatim imamo dvije sekcije, Mladi fizičari i Mladi matematičari, iz oblasti „Naučne aktivnosti“. Učenicima se ne nude sekcije iz oblasti „Tehničke aktivnosti“ ili „Radno – proizvodne aktivnosti“ koje bi možda bile djeci zanimljive. Navedene oblasti mogu obuhvatiti različite aktivnosti koje potiču kreativnost, praktične vještine i interese učenika u vezi s tehničkim i radno-proizvodnim aspektima. "Tehničke aktivnosti" mogu uključivati rad s računarima, elektronikom, programiranjem, robotikom, modelarstvom i slično. Ove aktivnosti često potiču rješavanje problema, logičko razmišljanje i razvoj vještina u STEM područjima (znanost, tehnologija, inženjering i matematika). S druge strane, "Radno-proizvodne aktivnosti" mogu obuhvatiti različite radionice i sekcije gdje učenici mogu razvijati vještine izrade, rukovanja

alatima, dizajna, umjetničkog stvaralaštva ili čak učenje o procesima proizvodnje. Ove aktivnosti bi obogatile iskustvo učenika i potaknulo raznovrsnost interesa i talenata među učenicima.

Drugo pitanje je glasillo „*Koji su najčešći oblici rada koje primjenjujete u realizaciji vannastavnih aktivnosti?*“.

Odgovori koje smo dobili bili su: grupni oblik, individualni, frontalni, timski i rad u paru. Četiri puta su se pojavili odgovori grupni, timski oblik rada i rad u paru, a tri puta individualni i frontalni oblik rada.



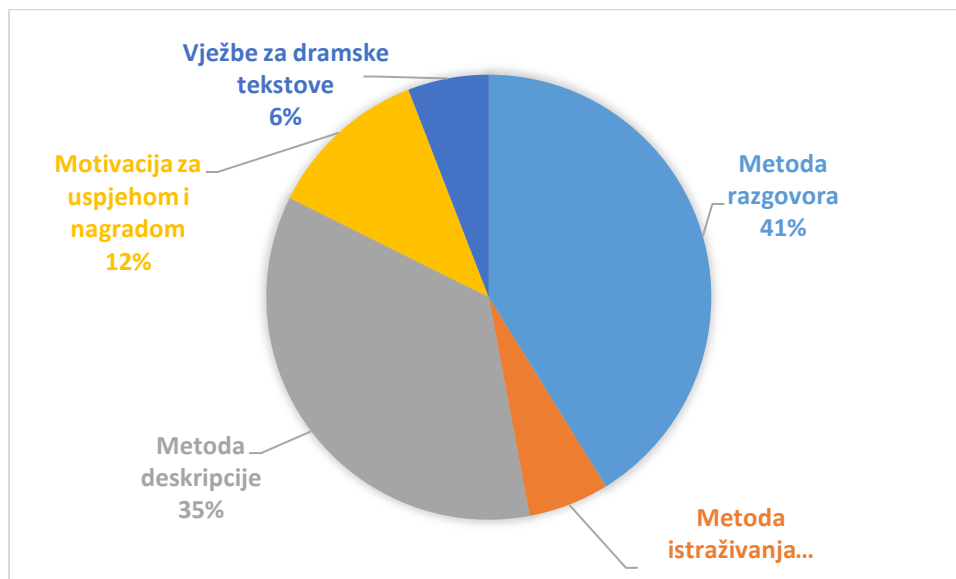
Grafikon 4. Najčešći oblici rada u vannastavnim aktivnostima

Raznolikost preferencija i kombinacija različitih oblika rada sugerira da nema univerzalnog pristupa i da je prilagođavanje oblika rada ovisno o vrsti aktivnosti i ciljevima bitno. Dinamičnost koju pruža raznolikost oblika rada može dodatno obogatiti iskustva učenika u vannastavnim aktivnostima, pridonoseći tako njihovom sveobuhvatnom razvoju.

Frontalni oblik rada, gdje nastavnik predaje cijeloj grupi, često nije dovoljno učinkovit u vannastavnim aktivnostima, jer ograničava interaktivnost i aktivno uključivanje učenika. Vannastavne aktivnosti često zahtijevaju veći stepen individualnog ili timskog istraživanja te stvaralačkog izražavanja, a frontalni pristup može ograničiti prostor za takve oblike angažmana. Stoga, raznovrsniji pristupi, poput grupnog, timskog ili individualnog rada, često su poželjniji kako bi se potaknula aktivna participacija i kreativnost učenika.

Treće pitanje u anketnom upitniku bilo je „*Koje su najčešće metode rada koje primjenjujete u realizaciji vannastavnih aktivnosti?*“.

Metode rada koje su ispitanici napisali su: metoda razgovora, metoda istraživanja, metoda deskripcije, motivacija za uspjehom i nagradom, vježbe za dramske tekstove.



Grafikon 5. Najčešće metode rada u vannastavnim aktivnostima

Iz grafikona 7. možemo zaključiti da je *metoda razgovora* najčešće korištena u vannastavnim aktivnostima, dok je *metoda istraživanja* bila najmanje korištena. Razlika u pristupu ukazuje na potrebu prilagodbe odabira metoda ovisno o vrsti aktivnosti i ciljevima koje želimo postići. Ova varijabilnost u pristupima sugerira da ne postoji univerzalna metoda koja će odgovarati svakoj situaciji. Umjesto toga, važno je pažljivo odabrati metodu ili kombinaciju metoda koje će najbolje potaknuti angažman učenika i omogućiti postizanje željenih ciljeva. U vannastavnim aktivnostima, gdje je često naglasak na interakciji, kreativnosti i aktivnom sudjelovanju, pružanje raznolikih pristupa može biti ključno za poticanje dubljeg učenja i razvoja različitih vještina kod sudionika. Stoga, važno je biti fleksibilan i otvoren za eksperimentiranje s različitim metodama kako bi se osiguralo da aktivnosti odgovaraju potrebama i interesima učenika, te da potiču njihovu aktivnu participaciju i angažman.

Sljedeće pitanje odnosilo se na: „*Koja sredstva rada koristite prilikom provođenja sadržaja vannastavnih aktivnosti?*“.

Odgovori koje smo dobili su bili udžbenici, nastavni listići, laptop, zbirke, internet izvori, cd-player, fotografije, papiri, različite boje, mikrofoni, zvučnici i ostala oprema, muzički instrumenti, magneti, matematički softver.

Peto pitanje glasi „*Gdje se najčešće odvija rad vannastavnih aktivnosti koje Vi vodite?*“.

Na ovo pitanje su bile ponuđene četiri opcije i opcija da se doda nešto što nije navedeno. Ni jedan nastavnik nije dodao nešto mimo ponuđene četiri opcije, a to su:

- U učionici
- Izvan učionice, ali unutar prostora škole (školsko dvorište, igralište,...)
- Izvan prostora škole
- Postoji specijalizirani prostor za vannastavne aktivnosti

Nastavnici su imali mogućnost odabrati više odgovora, a svi su se opredijelili za opciju "U učionici". Dva nastavnika dodala su i drugu mogućnost - da se njihove vannastavne aktivnosti odvijaju izvan učionice, ali unutar prostora škole. Dodatno, samo jedan nastavnik naveo je treću opciju, izvan prostora škole, što se odnosilo na recitatorsku sekciju. Ovi odgovori ukazuju na to da nastavnici često preferiraju provođenje vannastavnih aktivnosti unutar školskog prostora, a izuzetak čini recitatorska sekcija koja povremeno izvodi aktivnosti izvan okvira škole. Ovaj podatak može sugerirati da prostorni resursi za provedbu vannastavnih aktivnosti nisu uvijek optimalno prilagođeni potrebama nastavnika i učenika, što može utjecati na kvalitetu iskustava učenja.

Sljedeće pitanje za nastavnike je bilo „*Na koji način Vi ili škola omogućavate izbor vannastavnih aktivnosti učenicima?*“.

Odgovori su bili: preporuka nastavnika, popis dostupnih sekcija na oglasnoj ploči, popis dostupnih sekcija na web-stranici škole, popis unaprijed formiranih sekcija.

Najčešći pristup koji su nastavnici koristili je preporučivanje određenih vannastavnih aktivnosti učenicima kada primijete njihov afinitet ili naklonost prema određenom području. Uobičajeno je da se učenicima pruži popis unaprijed formiranih sekcija, nakon čega samostalno donose odluku o tome u kojoj će se uključiti. Zapaženo je da nijedan odgovor nije ukazivao na organiziranje

sastanka ili radionice s učenicima kako bi se razgovaralo o vannastavnim aktivnostima, njihovim mogućnostima i prednostima prije donošenja odluka.

Sedmo pitanje je bilo „*Da li učenik koji nema vrlo dobar i odličan uspjeh može sudjelovati u vannastavnim aktivnostima koje vodite?*“.

Bili su ponuđeni DA i NE odgovori, te da se obrazloži odgovor. Samo je nastavnica „Mladih matematičara“ stavila odgovor NE i njeno obrazloženje je bilo da ne može zbog obimnosti i usvojenosti gradiva sa kojim odličan i vrlo dobar učenik raspolaže. Ostali nastavnici su stavili da svi učenici mogu sudjelovati u njihovim aktivnostima, ali navodili su da jednostavno učenici sa uspjehom ispod dobar ni ne pokušavaju da se uključe. Pohvalno je to da je dosta nastavnika pisalo da učenike ne treba ograničavati samo zato što im školski uspjeh nije odličan ili vrlo dobar, te da svim učenicima treba dati šansu. Par nastavnika je navelo i to da iako učenik nema takav školski uspjeh može imati dar ili sklonost za nešto, pa su navodili recitovanje, ako je kreativan, ako zna praviti različite predmete i tako dalje. Izdvojila bih nastavnicu koja vodi „Kreativce“, napisala je da „učenici koji nemaju odličan i vrlo dobar uspjeh mogu biti kreativni“.

Kreativni učenici koji nemaju odličan školski uspjeh često su oni koji imaju drugačiji način razmišljanja i učenja. Oni se osjećaju frustrirano, neprihvaćeno i neuspješno, jer se njihove sposobnosti ne poklapaju sa tradicionalnim metodama učenja. Međutim, ovakvi učenici mogu imati ogroman potencijal i mogu postići uspjeh ako im se pruži prilika za razvoj njihovih talenata i interesa. Spomenuta nastavnica potvrđuje ovu tvrdnju i nadamo se da primjećuje i motivira učenike sa lošijim školskim uspjehom da se uključuju u vannastavne aktivnosti.

Osmo pitanje iz anketenog upitnika je „*Da li postoji ograničen broj učenika koji se mogu prijaviti sudjelovanje u vannastavne aktivnosti koje vodite?*“.

Također, pitanje koje je nudilo opcije DA – NE, te dodatno obrazloženje zašto da ili ne. Svi ispitanici su odgovorili sa NE, to jeste da ne postoji ograničen broj učenika koji mogu sudjelovati u sekcijama. Voditeljica „Ritmičke sekcije“, ujedno vodi i školski hor, dodala je i odgovor DA i navela da za hor postoji ograničen broj prijavljenih učenika. Nije napisala zašto mora biti isključivo određen broj učenika u školskom horu.

Sljedeće pitanje odnosilo se na nastavnike da *navedu načine na koje pokušavaju zainteresirati i motivirati učenike za sudjelovanje u vannastavnim aktivnostima*.

Odgovori koje smo dobili su: motivacija u obliku pohvale, nagrada za trud i rad na nastavi, kroz najjednostavniji i zanimljiv način izlažu svoje gradivo kako bi učenici poželjeli još učiti o tome.

Deseto pitanje je glasil: "*Da li ste pohađali seminare kako biste unaprijedili svoje metodičke kompetencije za realizaciju vannastavnih aktivnosti?*".

Od ukupno sedam nastavnika koji su sudjelovali u istraživanju, šest njih nije prisustvovalo seminarima usmjerenim na unapređenje metodičkih kompetencija za izvođenje izvannastavnih aktivnosti. Samo jedan od nastavnika je sudjelovao na takvim seminarima radi unapređenja svojih metodičkih kompetencija, međutim nije navedeno koji seminar.

Pitali smo nastavnike i to da li *postoji neka vannastavna aktivnost koju bi voljeli realizirati, ali nemaju uvjete za to*.

Nastavnici su odgovarali sa DA ili NE i poslije odgovora DA navodili koje su to aktivnosti. Aktivnosti koje bi nastavnici voljeli organizirati su izrada maketa iz tehničke kulture (nemaju kabinet) i vannastavna aktivnost koja bi uključivala roditelje, a na temu podizanja svijesti o nastavi i važnosti škole u životu.

Zadnje pitanje za naše ispitanike bilo je „*Čime ste motivirani da vodite vannastavne aktivnosti?*“.

Ispitanici su dali sljedeće odgovore: da vole vidjeti svoje učenike sretne kada uvažavaju njihov rad, motivira ih kada se učenici trude i pored obaveznog gradiva naučiti dodatno, da žele kod učenika probuditi ljubav prema određenom području, da ih motivira gledati postizanje uspjeha kod učenika.

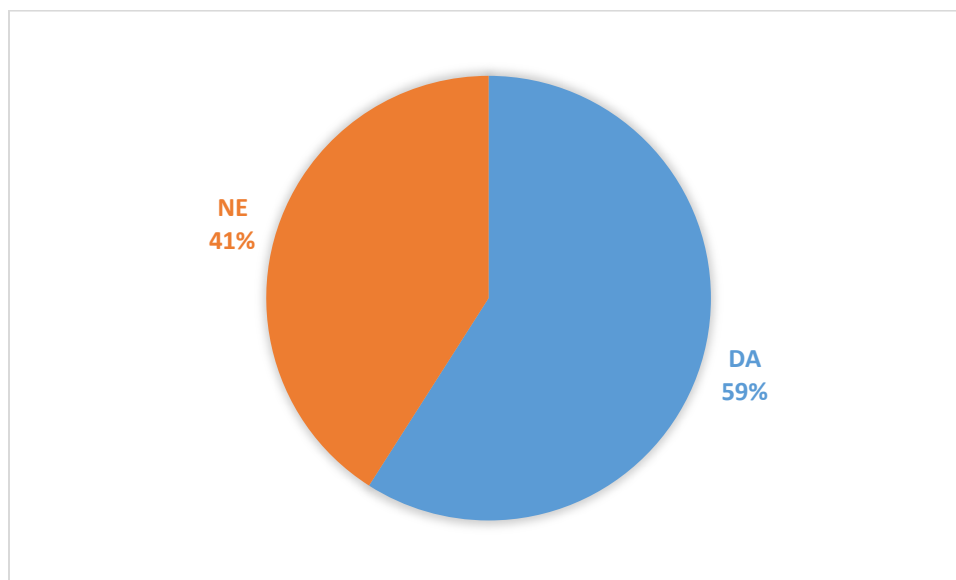
2. Analiza i interpretacija odgovora iz anketnog upitnika za učenike

Anketni upitnik za učenike sadržavao je pitanja koja su se odnosila na sudjelovanje u vannastavnim aktivnostima, uključenost u vannastavne aktivnosti, o zadovoljstvu izbora vannastavnih aktivnosti u školi, o razlozima uključivanja u vannastavne aktivnosti, o prednostima sudjelovanja u vannastavnim aktivnostima.

Prvo pitanje za učenike je bilo „*Da li sudjeluješ u vannastavnim aktivnostima (sekcijama)?*“.

Na pitanje su mogli odgovoriti sa DA ili NE. Drugo i treće pitanje su se odnosili na prvo pitanje, a glasili su „Ukoliko je tvoj odgovor na prvo pitanje DA, molim te napiši nazive vannastavnih aktivnosti u koje si uključen.“ i „Ukoliko je tvoj odgovor na prvo pitanje NE, molim te napiši razloge zbog kojih ne sudjeluješ ni u jednoj vannastavnoj aktivnosti.“.

Sa „DA – uključen/na sam“ je odgovorilo 49 učenika što predstavlja 59% ispitanika, a sa „NE – nisam uključen/na“ 34 učenika, to jeste 41% ispitanika.



Grafikon 6. Dobiveni rezultati učenika koji sudjeluju i ne sudjeluju u vannastavnim aktivnostima

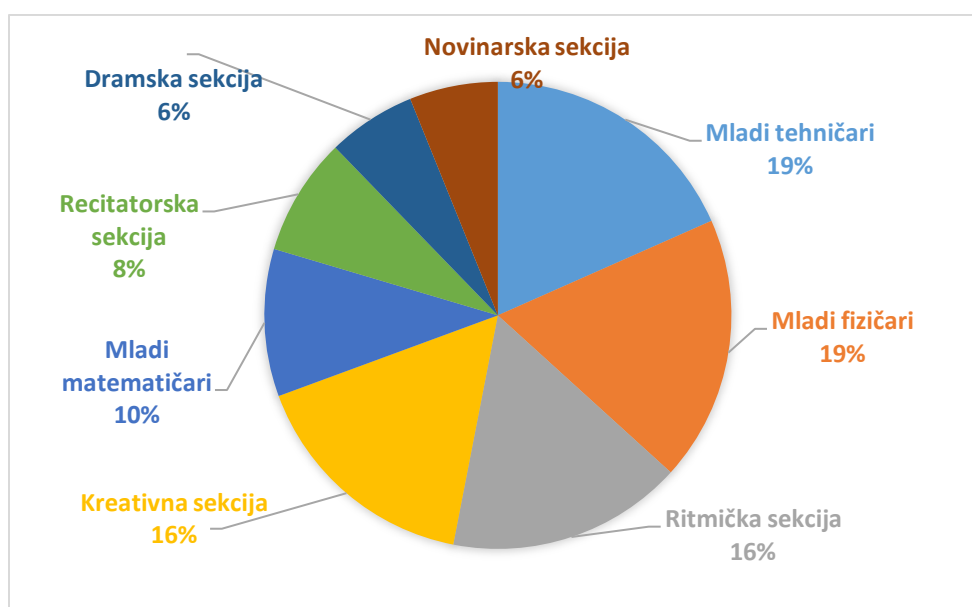
U drugom pitanju smo mogli saznati *koliko je učenika uključeno u koju vannastavnu aktivnost*, ali mi smo to uradili putem check liste koju su popunile pedagogice ove dvije škole. Stoga, slijedi broj učenika uključenih u sekcije:

Tabela 1. Broj uključenih učenika po sekcijama

NAZIV VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI	BROJ UČENIKA
Mladi tehničari	9
Mladi fizičari	9
Ritmička sekcija	8

Kreativna sekcija	8
Mladi matematičari	5
Recitatorska sekcija	4
Dramska sekcija	3
Novinarska sekcija	3

Iz *Tabele 1.* možemo zaključiti da se najviše učenika odlučilo za vannastavne aktivnosti „Mladi fizičari“ i „Mladi tehničari“, koje vodi isti nastavnik u obje škole. Na drugom mjestu se nalaze „Ritmička sekcija“ i „Kreativna sekcija“. Poslije toga dolazi sekcija „Mladi matematičari“, „Recitatorska sekcija“ i posljednje mjesto „Dramska sekcija“ i „Novinarska sekcija“.



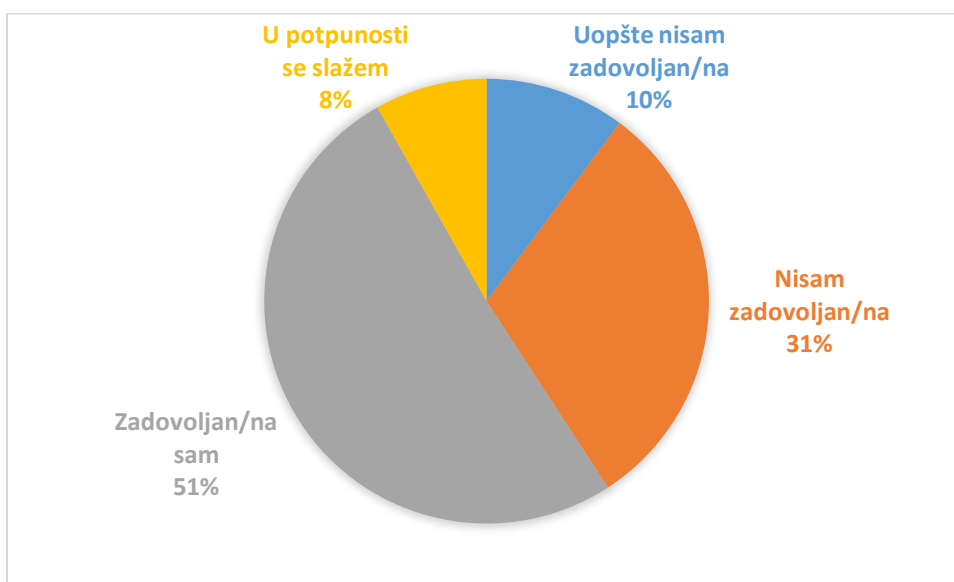
Grafikon 7. Procenat uključenih učenika po sekcijama

Treće pitanje nam je poslužilo da *utvrdimo razloge* zbog kojih čak 34 učenika ne sudjeluje ni u jednoj sekciji. Navest ćemo nekoliko odgovora, koji su poprilično slični, a to su: manjak volje, ne privlači me, te aktivnosti me slabo interesuju, loš sam đak, nema ništa što me zanima i tako dalje. Bilo je 10 anketnih upitnika u kojima su ispitanici naveli da ne sudjeluju u vannastavnim aktivnostima, ali nisu naveli razloge. Također, pet učenika je navelo da pohađa sekciju „fudbal“, a ta sekcija se ne nudi u ovim školama.

Postoji nekoliko mogućih razloga za ovakve rezultate. Prvo, nedostatak volje ili interesa može proizaći iz nedostatka informacija ili pravilnog usmjeravanja učenika prema aktivnostima koje bi ih mogli zainteresirati. Drugo, faktori kao što su loše školske ocjene ili nedostatak samopouzdanja mogu odbiti učenike od sudjelovanja iz straha od neuspjeha ili osude vršnjaka. Također, nedostatak ponuđenih aktivnosti koje su u skladu s interesima učenika ili nepristupačnost određenih sekcija, kao što je navedeni primjer sa sekcijom "fudbal", također može doprinijeti niskom sudjelovanju.

Četvrto pitanje u anketnom upitniku je bilo „Zadovoljan/na sam mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti koje nam škola nudi.“.

Učenici su na skali od 1 do 4 (1 – uopšte nisam zadovoljan/na; 4 – u potpunosti sam zadovoljan/na) trebali zaokružiti svoje slaganje, odnosno neslaganje, sa izjavom.



Grafikon 8. Zadovoljstvo učenika mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti

Iz grafikona možemo zaključiti da su učenici poprilično zadovoljni izborom vannastavnih aktivnosti koje im nudi škola. Međutim, škola i nastavnici bi trebali da se potrudе da učenicima omoguće više izbora u vannastavnim aktivnostima.

Peto pitanje za učenike je bilo „Škola nudi vannastavne aktivnosti u kojima pronalazim ono što me interesuje i ono što želim dodatno istraživati i naučiti.“.

Rezultati za ovo pitanje su bili slični kao u prethodnom pitanju.



Grafikon 9. Rezultati dobiveni iz odgovora koliko se učenici pronalaze u vannastavnim aktivnostima

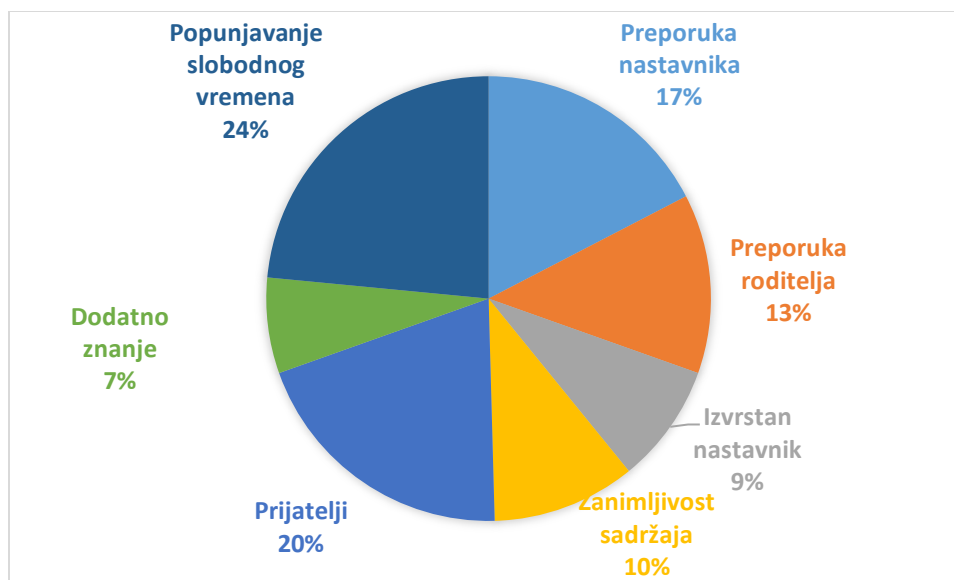
Grafikon 5. Učenici se pronalaze u ponuđenim vannastavnim aktivnostima

Na temelju podataka prikazanih u Grafikonu 11, primjećujemo značajnu podršku učenika prema vannastavnim aktivnostima. Čak 59% učenika izražava potpuno ili djelomično slaganje s tvrdnjom da mogu da pronađu sebe u aktivnostima koje su dio njihovog vannastavnog iskustva. Ovo ukazuje na pozitivan odziv velikog dijela učeničke populacije prema raznolikosti ponuđenih aktivnosti.

Iako se većina učenika izjašnjava pozitivno, važno je razumjeti i pridati pažnju onima koji nisu pronašli svoje mjesto u trenutnim vannastavnim aktivnostima. Otvorenost za raznolikost interesa i potreba učenika može služiti kao smjernica za daljnje prilagodbe programa vannastavnih aktivnosti kako bi se osiguralo uključivanje i zadovoljstvo svih učenika.

Šesto pitanje se odnosilo na to *zašto su se učenici uključili u vannastavne aktivnosti*.

Ispitanici su imali ponuđene odgovore, gdje su mogli da izaberu jedan ili više odgovora.



Grafikon 10. Razlozi uključivanja učenika u vannastavne aktivnosti

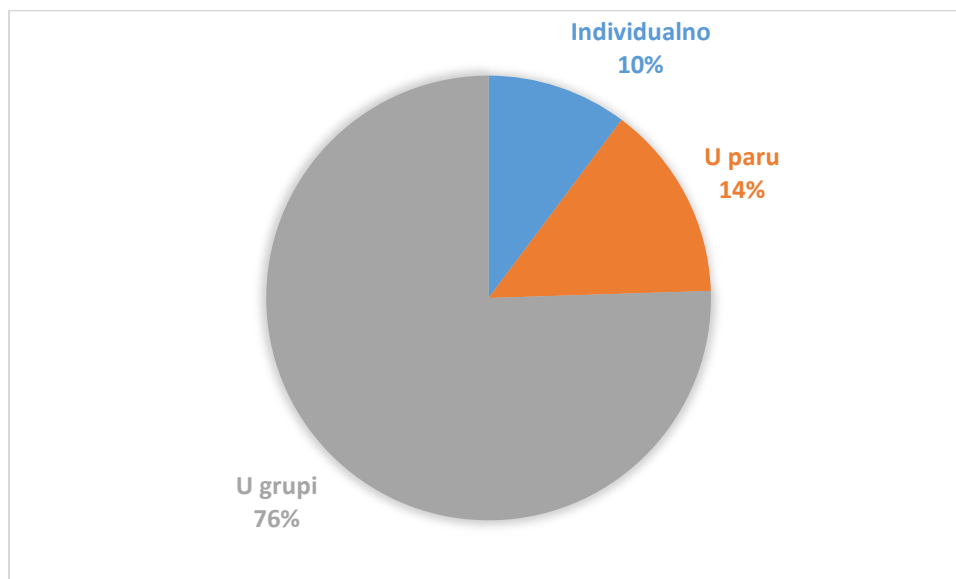
Rezultati analize odgovora na postavljeno pitanje pružaju uvid u motivaciju učenika za sudjelovanje u vannastavnim aktivnostima. Dominantni razlog za sudjelovanje, kako proizlazi iz dobivenih podataka, je popunjavanje slobodnog vremena, što predstavlja najveći udio među odgovorima ispitanika. Zanimljivo je primijetiti da su *prijatelji* identificirani kao drugi važan faktor koji potiče učenike na sudjelovanje, a preporuke nastavnika slijede neposredno iza. U kontrastu s tim, minimalan broj učenika izražava interes za sudjelovanjem u sekcijama s ciljem rstjecanja dodatnog znanja.

Analiza dalje sugerira da ograničen izbor vannastavnih aktivnosti može biti ključni faktor u percepciji niskog interesa učenika za dodatnim znanjem. Implikacije ovog nalaza ukazuju na potrebu proširivanja i prilagodbe ponude vannastavnih aktivnosti kako bi se bolje odrazile raznolike interese učenika te potaknulo njihovo angažiranje na temelju osobnih preferencija i ciljeva.

Sedmo pitanje je bilo „*Tokom realizacije vannastavnih aktivnosti u kojima sudjeluješ, nastavnik vam najčešće daje zadatke koje radite.*“

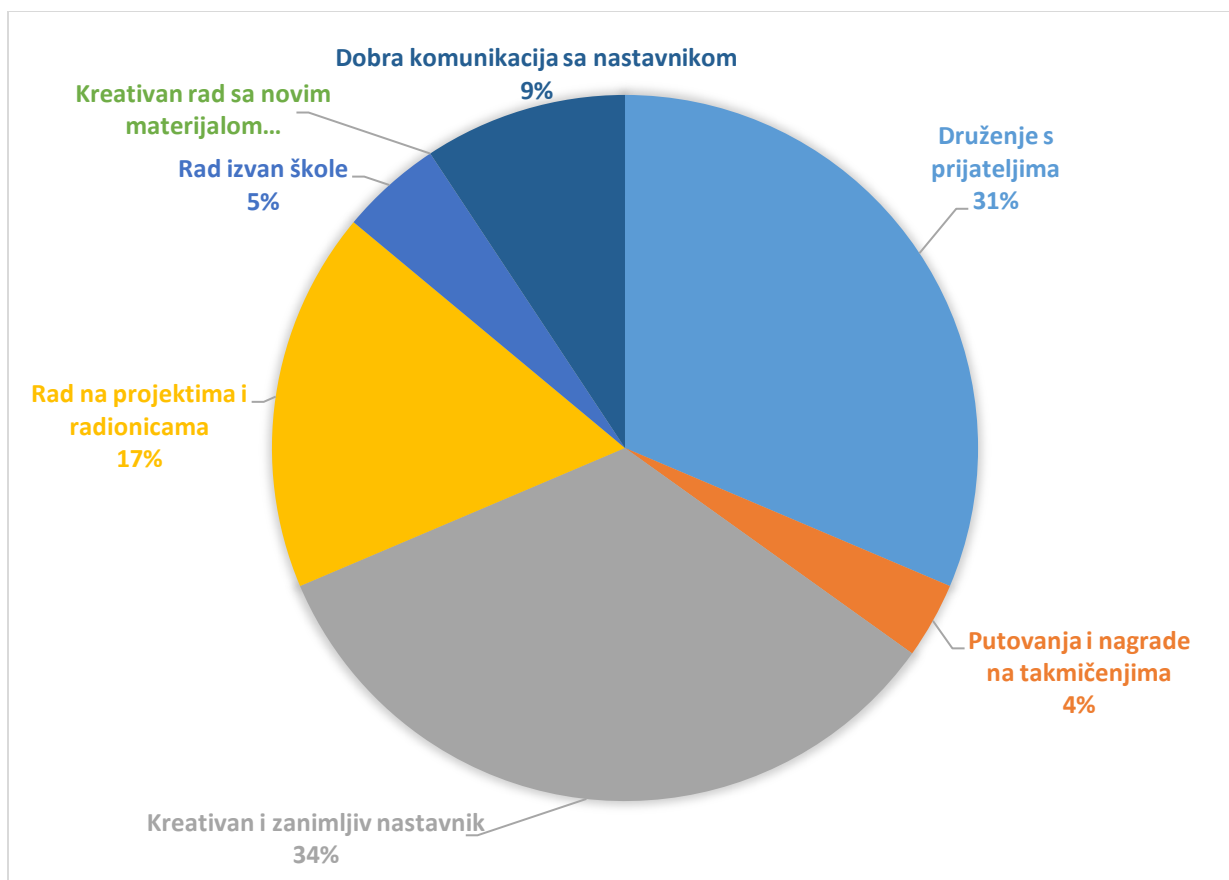
U svrhu preciznosti i usporedbe, učenici su bili ograničeni na odabir samo jednog odgovora, kako bi se izbjeglo potencijalno zaokruživanje više oblika rada. Ovakav pristup omogućio je lakšu analizu učeničkih odgovora, posebno u kontekstu usporedbe s rezultatima dobivenim iz anketnih

upitnika namijenjenih nastavnicima. Interesantno je uočiti da su rezultati učenika dosljedni s odgovorima koje su pružili nastavnici, pri čemu frontalni oblik rada nije bio ponuđen kao opcija za učenike. Najčešće odabrani oblik rada bio je rad u grupi, ukazujući na usklađenost između percepcija nastavnika i učenika o preferiranim metodama rada u vannastavnim aktivnostima.



Grafikon 11. Najčešći oblici rada iz perspektive učenika

Dalje smo ih pitali o *prednostima koje im donosi sudjelovanje u vannastavnim aktivnostima*. Imali su sedam ponuđenih odgovora i mogli su birati jedan ili više. Dobili smo sljedeće rezultate, prikazane Grafikonom 14:



Grafikon 12. Prednosti koje vannastavne aktivnosti donose učenicima

Ispitanici su bili pozvani da identificiraju prednosti koje proizlaze iz sudjelovanja u vannastavnim aktivnostima. Analiza dobivenih rezultata ukazuje na to da učenici pretežito prepoznaju socijalne aspekte, kao što su druženje s prijateljima i prisustvo kreativnog i zanimljivog nastavnika, kao najvažnije benefite. Zapaženo je da odgovor "kreativan rad sa novim materijalima" nije bio zastupljen među odabranim prednostima, sugerirajući moguću deficitarnost dostupnih materijala unutar školskog konteksta, što ograničava učeničko iskustvo učenja i radnog procesa.

Osim toga, učenici su izrazili percepciju dodatnih prednosti, uključujući rad izvan škole, mogućnost putovanja te nagrade na takmičenjima. Pozitivna komunikacija s nastavnikom također se ističe kao ključna prednost koja doprinosi pozitivnom iskustvu učenika tijekom vannastavnih aktivnosti. Ova saznanja pružaju korisne smjernice za daljnje oblikovanje vannastavnih programa kako bi se zadovoljile potrebe i očekivanja učenika.

Jako je važno da ukoliko učenik iz nekih razloga želi *u toku školske godine prebaciti se iz jedne u drugu vannastavnu aktivnost*, to moguće. Pa je to bilo jedno od naših pitanja za ispitanike. Svi ispitanici su odgovorili sa DA.

Pružanje učenicima mogućnosti promjene vannastavnih aktivnosti tijekom školske godine predstavlja važan aspekt prilagodljivosti obrazovnog sistema. Ova inicijativa odražava sukladnost s principom individualizacije i podržava raznovrsnost interesa i potreba učenika. Razumijevanje da svaki učenik ima jedinstvene interese i talente ključno je za oblikovanje obrazovnog okruženja koje potiče raznolikost. Omogućujući učenicima slobodu odabira aktivnosti, škola stvara prostor za razvoj širokog spektra vještina i interesa.

Deseto pitanje za učenike bilo je „*Gdje se najčešće realizira rad vannastavnih aktivnosti u kojima sudjeluješ?*“.

Struktura pitanja bila je poluotvorenog tipa, pružajući učenicima ponuđene odgovore koje su trebali specificirati, ali i dodati svoje odgovore, koji nisu bili ponuđeni. Rezultati ovog pitanja paralelni su s odgovorima nastavnika na istu temu, s najučestalijim odgovorima koji ukazuju na prostor unutar učionice, slijedi izvanučionički rad, ali unutar opsega školskog prostora. U nekoliko slučajeva, učenici koji pohađaju recitatorsku sekciju naznačili su da se njihova aktivnost odvija izvan prostora škole.

Dalje smo učenike pitali *kako se osjećaju tijekom rada u vannastavnim aktivnostima i zašto je to tako*.

Odgovori su bili izraženi kroz osjećaje kao što su sreća, natjecateljski duh, zadovoljstvo, posebnost, postignuće te korisnost ostvarenog doprinosa. Nisu svi ispitanici pružili razrađeno obrazloženje za svoje emotivne reakcije, međutim, izdvojeno je nekoliko odgovora koji su uključivali razloge poput proširivanja vlastitog znanja, predstavljanja škole ili ostvarivanja socijalnih interakcija s vršnjacima.

Ova raznolikost emocionalnih odgovora odražava subjektivnu prirodu doživljaja učenika tijekom vannastavnih aktivnosti. Naglašava se važnost daljeg istraživanja kako bi se dobilo dublje razumijevanje o tome kako sudjelovanje u ovim aktivnostima utječe na emocionalni razvoj učenika te kako ti doživljaji doprinose njihovom ukupnom obrazovnom iskustvu.

„Koje vannastavne aktivnosti bi volio/voljela da postoje u tvojoj školi?“ je bilo naše predzadnje pitanje u anketnom upitniku.

Analizirajući odgovore, ističu se česte teme poput streljačke sekcije, košarkaške sekcije i folklorne grupe. Ove želje ukazuju na raznolike interesne sfere učenika, istovremeno reflektirajući njihovu potrebu za sportskim, umjetničkim i kulturnim izražavanjem. Razumijevanje ovih preferencija može poslužiti kao osnova za prilagodbu školskih programa vannastavnih aktivnosti, potičući time angažman učenika i unapređujući školsku zajednicu.

Zadnje pitanje u ovom anketnom upitniku bilo je da nam učenici *opišu kako zamišljaju idealnu sekciju, te kako izgleda nastavnik koji bi vodio tu sekciju*.

Unatoč raznolikosti odgovora, zapažena je češća orijentacija prema opisu idealnog nastavnika. Analiza odgovora ukazuje na zajedničke karakteristike koje učenici vrednuju u voditelju vannastavnih aktivnosti. Poželjne osobine uključuju pametnost, vedrinu, dobrotu, strogost, discipliniranost, profesionalnost i osmijeh. Ovi kvalitativni podaci pružaju uvid u percepciju učenika o važnosti specifičnih atributa kod nastavnika voditelja vannastavnih aktivnosti.

Dodatno, zanimljivo je primijetiti maštovite odgovore učenika koji su se osvrnuli na aspekte idealnog nastavnika. Na primjer, učenica šestog razreda opisuje idealnog nastavnika kao osobu odjevenu u astronautsko odijelo koja putuje svemirom, što sugerira elemente maštovitosti i kreativnosti. S druge strane, učenik devetog razreda ističe potrebu za posebnom učionicom namijenjenom djeci s talentima, a osobito izražava želju za sekcijom muzičke akademije.

Rezultati ove analize ističu ključnu ulogu nastavnika u oblikovanju iskustava učenika kroz vannastavne aktivnosti, pružajući dublji uvid u aspekte koje učenici cijene u vezi s ovim obrazovnim elementom. Analiza završnog pitanja anketnog upitnika za učenike sugerira da postoji izražena potreba za proširenjem opcija vannastavnih aktivnosti kako bi se udovoljilo raznolikim interesima učenika. Ovaj zaključak ukazuje na važnost prilagodbe školskih programa kako bi se osiguralo da su vannastavne aktivnosti privlačne i dostupne svim učenicima. Nadalje, naglašava potrebu za dodatnim naporima u motiviranju učenika da se aktivno uključe u školske vannastavne aktivnosti kako bi se obogatio njihov školski doživljaj.

3. Analiza i interpretacija odgovora iz protokola intervjua za pedagoge

U okviru provedenog istraživanja intervjuirali smo pedagogice osnovnih škola koje su bile dio našeg uzorka. Kroz analizu njihovih odgovora, doprinijeli smo dubljem razumijevanju organizacije vannastavnih aktivnosti u njihovim školama. Prvo pitanje odnosilo se na područja rada ili oblasti vannastavnih aktivnosti koje su dostupne u njihovim školama. Obje pedagogice su istakle da se u njihovim školama nude vannastavne aktivnosti iz područja naučnih aktivnosti i kulturno-umjetničkih aktivnosti. Osim toga, napomenuto je da postoji razmatranje o uvođenju sportskih aktivnosti kako bi se proširila paleta dostupnih opcija. Analiza rezultata sugerira da transparentnost informacija i aktivna komunikacija igraju ključnu ulogu u olakšavanju procesa odabira vannastavnih aktivnosti za svakog pojedinog učenika.

U drugom dijelu intervjua, pedagogice su pružile informacije o broju vannastavnih aktivnosti u svakoj ponuđenoj oblasti. Podatak koji smo dobili je da su vannastavne aktivnosti iz područja naučnih i kulturno – umjetničkih aktivnosti najčešće ponuđene u školama, dok se razmatra uvođenje sportskih aktivnosti kako bi se zadovoljili različiti interesi i potrebe učenika.

Treće pitanje odnosilo se na način informiranja učenika o mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti. Pedagogice su istakle zajednički pristup, a to je informiranje putem oglasnih ploča u hodnicima škole te na web stranici škole. Naglasak je stavljen na ulogu nastavnika u procesu informiranja, gdje se ističe da nastavnici aktivno sudjeluju u razgovorima s učenicima, pomažući im da pronađu aktivnosti koje najbolje odgovaraju njihovim interesima i potrebama. Dodatno, jedna od pedagogica je napomenula dostupnost individualnih i grupnih razgovora s učenicima koji žele dodatne informacije ili savjete o vannastavnim aktivnostima. Ovaj podatak podupire transparentnost i omogućuje učenicima da informirano odaberu aktivnosti koje odgovaraju njihovim interesima i potrebama.

Pedagogice su, također, koristile check listu kako bi sistemski i precizno popunile podatke o ponuđenim vannastavnim aktivnostima. Ova metoda prikupljanja informacija omogućila nam je da dobijemo precizan uvid u raspon dostupnih sekcija, pružajući specifične podatke o broju aktivnosti u svakoj oblasti.

Ove spoznaje sugeriraju ključnu ulogu pedagoga i nastavnika u stvaranju podržavajućeg okruženja koje potiče učenike na aktivno sudjelovanje u vannastavnim aktivnostima. Akcent je stavljen na transparentnost informacija i komunikaciju koja olakšava proces odabira vannastavnih aktivnosti za svakog pojedinog učenika.

Analiza pokazuje da su u školama dostupne vannastavne aktivnosti iz područja naučnih aktivnosti i kulturno-umjetničkih aktivnosti, te da postoji razmatranje o proširenju ponude s sportskim aktivnostima. Također, ističe se da su škole posebno fokusirane na informiranje učenika o tim mogućnostima putem oglasnih ploča i web stranica škole, kao i kroz aktivno sudjelovanje nastavnika u razgovorima s učenicima.

Ova analiza naglašava ulogu pedagoga i nastavnika u kreiranju podržavajućeg okruženja koje potiče učenike na aktivno sudjelovanje u vannastavnim aktivnostima. Transparentnost informacija i komunikacija ključni su faktori u olakšavanju procesa odabira vannastavnih aktivnosti za svakog pojedinog učenika.

Kroz ovaj intervju, ističe se važnost sustavnog pristupa pri prikupljanju informacija o vannastavnim aktivnostima putem check liste, što omogućuje precizan uvid u dostupne sekcije i broj aktivnosti u svakoj oblasti. Ovo ukazuje na potrebu za organiziranim i strukturiranim pristupom u planiranju i provedbi vannastavnih aktivnosti kako bi se osiguralo da odgovaraju raznolikim interesima i potrebama učenika.

4. Rezime istraživačkih rezultata

Cilj ovog istraživanja je bio ispitati zadovoljstvo učenika ponuđenim mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti i utvrditi karakteristike metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi. Radi postizanja ovog cilja, postavljen je niz istraživačkih pitanja čiji odgovori pružaju uvid u različite aspekte organizacije i provedbe vannastavnih aktivnosti

Prva dva istraživačka pitanja, o ponuđenim vannastavnim aktivnostima u školi, dobila su odgovore putem strukturirane check liste popunjene od strane pedagoga osnovnih škola. Analiza pokazuje prisutnost vannastavnih aktivnosti u dvije ključne oblasti: naučnim aktivnostima i kulturno-umjetničkim aktivnostima. Konkretno, tri aktivnosti (Mladi fizičari, Mladi matematičari i Mladi tehničari) su iz oblasti naučnih aktivnosti, dok pet aktivnosti (Ritmička sekcija, Kreativna

sekcija, Recitatorska sekcija, Dramska sekcija i Novinarska sekcija) spada u kulturno-umjetničke sfere.

Treće istraživačko pitanje, koje istražuje razloge uključivanja učenika u vannastavne aktivnosti, pružilo je uvid u motivaciju učenika. Glavni razlog za sudjelovanje je popunjavanje slobodnog vremena, pri čemu su prijatelji i preporuke nastavnika također važni motivatori. Ograničen izbor aktivnosti predstavlja mogući faktor niskog interesa za stjecanjem dodatnog znanja.

Četvrto istraživačko pitanje, koje istražuje razloge za ne uključivanje učenika, otkriva različite razloge, uključujući manjak volje, neprivlačnost aktivnosti ili opću nisku zainteresiranost. Odgovore za ova dva istraživačka pitanja dobili smo putem analize odgovora učenika na anketni upitnik.

Analiza odgovora na peto istraživačko pitanje, koje ispituje zadovoljstvo učenika ponuđenim mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti, pokazuje općenito zadovoljstvo, ali naglašava potrebu za širenjem ponude kako bi se bolje odrazili raznoliki interesi učenika. Također, do odgovora na peto istraživačko pitanje smo došli putem anketnog upitnika za učenike. Ovi rezultati ukazuju na važnost raznovrsne i prilagođene ponude vannastavnih aktivnosti kako bi se zadovoljili različiti interesi učenika i potaknulo njihovo aktivno sudjelovanje.

Posljednje istraživačko pitanje bilo je ispitivanje karakteristika metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti i uključivalo je analizu odgovora nastavnika na niz pitanja koja se odnose na ponudu, oblike rada, metode rada, sredstva korištena u radu, prostorne uvjete, poticanje interesa učenika te metodičke kompetencije nastavnika. Prva značajna karakteristika proizlazi iz ponude vannastavnih aktivnosti koje nude škole. Dominantne oblasti obuhvataju kulturno-umjetničke i naučne aktivnosti, a uočava se deficit u ponudi tehničkih i radno-proizvodnih aktivnosti, što ukazuje na potrebu proširenja spektra kako bi se obuhvatile raznolike sfere interesa učenika. Druga ključna karakteristika ogleda se u raznovrsnosti oblika rada koji se primjenjuju u vannastavnim aktivnostima. Grupni, timski, individualni i rad u paru često se koriste kako bi se zadovoljile različite potrebe učenika i potaknula njihova interaktivnost. Navedeni pristupi pridonose dinamici i prilagodljivosti, ključnim aspektima metodičke realizacije. Treći važan element predstavljaju metode rada koje se primjenjuju. Metoda razgovora, istraživanja,

deskripcije, te motivacija za uspjehom i nagradama čine repertoar metoda koje nastavnici koriste. Raznolikost metoda doprinosi kreativnosti i angažmanu učenika tijekom vannastavnih aktivnosti. Četvrta karakteristika ogleda se u korištenju različitih sredstava u realizaciji vannastavnih aktivnosti. Od udžbenika, nastavnih listića, tehnoloških alata do muzičkih instrumenata, nastavnici prilagođavaju sredstva kako bi obogatili iskustva učenika. Peti aspekt odnosi se na mjesto održavanja vannastavnih aktivnosti, gdje se većina aktivnosti provodi u učionicama. Ipak, recitatorska sekcija ponekad djeluje izvan školskog prostora, sugerirajući potrebu za prilagodbom prostornih resursa različitim potrebama. Šesti ključni element odnosi se na informiranje učenika o dostupnim aktivnostima putem preporuka, oglasnih ploča i web-stranica. Transparentnost u ponudi olakšava učenicima odabir aktivnosti prema vlastitim interesima. Sedma karakteristika ogleda se u otvorenosti vannastavnih aktivnosti za sve učenike, bez obzira na ocjene. Iako se ocjene ne nameću kao uvjet, nastavnici primjećuju da učenici s nižim ocjenama rijetko pokazuju interes, izazivajući pitanje kako motivirati i uključiti ovu skupinu učenika. Osmi ključni element odnosi se na motivaciju nastavnika, gdje zadovoljstvo radom, poticanje truda i postizanje uspjeha učenika igraju ključnu ulogu u vođenju vannastavnih aktivnosti. Ukupno, ove karakteristike čine temeljnu strukturu metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti, ističući važnost prilagodljivosti, raznolikosti i motivacije za postizanje uspjeha učenika.

ZAKLJUČAK

Slobodno vrijeme djeteta ima ključnu ulogu u njegovom cjelokupnom razvoju, a vannastavne aktivnosti imaju značajan utjecaj na oblikovanje tih slobodnih trenutaka. Funkcije slobodnog vremena ne samo da pružaju odmor i opuštanje, već omogućuju i prostor za raznovrsne aktivnosti koje potiču razvoj djetetovih vještina, interesa i vrijednosti. Važnost vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi ogleda se u promicanju holističkog pristupa obrazovanju. Ove aktivnosti pružaju dodatne prilike za učenje izvan formalnog nastavnog programa, čime se potiču različite kompetencije i razvoj socijalnih vještina. Kroz vannastavne aktivnosti, djeca stvaraju nove prijateljske odnose, razvijaju saradnički duh te stječu iskustva koja nadmašuju okvire učionice. Saradničko učenje ima ključnu ulogu u vannastavnim aktivnostima, potičući timski rad, dijalog i razmjenu ideja. Ove aktivnosti pružaju prostor za izražavanje individualnosti i razvijanje kreativnosti unutar skupine. Nastavnici, tačnije voditelji vannastavnih aktivnosti, imaju ključnu ulogu u organizaciji ovih aktivnosti, kreirajući poticajno okruženje i potičući djecu na samostalnost i inicijativu.

Planiranje, programiranje i organizacija vannastavnih aktivnosti zahtijevaju pažljivu pripremu kako bi se osigurala relevantnost i motivacija za sudjelovanje djece. Metode i oblici rada trebaju biti prilagođeni ciljevima aktivnosti, uz naglasak na interaktivnosti, angažmanu i podršci raznolikosti interesa djece. Utjecaj vannastavnih aktivnosti proteže se izvan školskih zidova, obogaćujući djetetovu osobnost, potičući odgovornost i samopouzdanje. Ove aktivnosti postaju prostor gdje se grade trajne životne vještine te se prenose vrijednosti koje oblikuju odgovorne i društveno angažirane pojedince.

U konačnici, važnost slobodnog vremena i vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi leži u stvaranju poticajnog okruženja gdje djeca uče, rastu i oblikuju svoj identitet. U tom poticajnom okruženju, slobodno vrijeme i vannastavne aktivnosti postaju ne samo prostor za stjecanje znanja, već i poligon na kojem se razvijaju ključne životne vještine poput saradnje, kreativnosti i samostalnosti. Djeca, kroz ove aktivnosti, dobivaju priliku otkriti svoje strasti, razvijati svoje talente, pripremajući se za izazove koji ih očekuju u budućnosti.

Ovo istraživanje imalo je za cilj dublje razumijevanje zadovoljstva učenika ponuđenim mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti, te analizu karakteristika metodičke realizacije tih aktivnosti u osnovnoj školi. Korištenjem metode teorijske analize, deskriptivne metode i survey metode, te implementacijom anketa i rada na dokumentaciji dobili smo relevantne podatke koji su nam pomogli u postizanju istraživačkih zadataka

Metoda teorijske analize omogućila nam je pregled relevantne literature i pripremu teorijskog okvira istraživanja. Kroz nju smo proučili relevantne izvore i stvorili temelj za analizu problema. Deskriptivna metoda nam je olakšala stvaranje snimka trenutnog stanja problema, dok survey metoda nam je omogućila prikupljanje preciznih podataka putem anketiranja učenika i nastavnika, to jeste voditelja vannastavnih aktivnosti.

Anketni upitnici za učenike i voditelje vannastavnih aktivnosti predstavljaju ključne instrumente za prikupljanje podataka. Kroz anketu za učenike, identificirali smo motive uključivanja ili neuključivanja u vannastavne aktivnosti i procijenili zadovoljstvo učenika ponuđenim mogućnostima izbora. Anketa za voditelje vannastavnih aktivnosti pomogla nam je u analizi karakteristika metodičke realizacije tih aktivnosti. Rad na dokumentaciji, posebno check lista za praćenje evidencije o vannastavnim aktivnostima u školama, doprinijela je dubljem razumijevanju broja i vrsta aktivnosti koje se nude učenicima, kao i učestalosti njihovog sudjelovanja.

Istraživanje je otkrilo nekoliko ključnih rezultata koji se odnose na ponudu vannastavnih aktivnosti u osnovnim školama, motivaciju učenika za sudjelovanje u tim aktivnostima, razloge za ne uključivanje učenika, zadovoljstvo učenika ponuđenim mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti te karakteristike metodičke realizacije tih aktivnosti.

Prvo, ponuđene vannastavne aktivnosti uključuju područja naučnih i kulturno – umjetničkih aktivnosti, s potrebom za proširenjem ponude. Motivacija učenika za sudjelovanje u vannastavnim aktivnostima obuhvata popunjavanje slobodnog vremena, prijateljske preporuke i ulogu nastavnika, ali ograničen izbor može utjecati na njihov interes. Drugo, razlozi za ne uključivanje učenika u vannastavne aktivnosti variraju, uključujući manjak volje i opću nisku zainteresiranost. Treće, zadovoljstvo učenika ponuđenim mogućnostima izbora vannastavnih

aktivnosti je općenito zadovoljavajuće, ali postoji potreba za širenjem ponude kako bi se bolje odrazili različiti interesi učenika. Na kraju, karakteristike metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti uključuju raznolikost oblika rada, korištenje različitih metoda rada i sredstava, te transparentnost u informiranju učenika o dostupnim aktivnostima. Važnost prilagodljivosti, raznolikosti i motivacije za postizanje uspjeha učenika ističe se kao ključni aspekti uspješne realizacije vannastavnih aktivnosti u školama.

U zaključku, afirmacija mogućnosti izbora i struktuirana metodička realizacija vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi predstavljaju ključne determinante u oblikovanju obrazovnog okruženja s dubokim pozitivnim utjecajem na sveukupni razvoj učenika. Kroz implementaciju saradnje, kontinuirano stručno usavršavanje nastavnika te osiguranje adekvatnih resursa, otvara se prostor za kreiranje obogaćenog školskog iskustva. Otvoren pristup u izboru aktivnosti omogućuje učenicima da razvijaju svoje inherentne talente, istraže nove interese te afirmiraju vještine s relevantnošću za njihov budući akademski i profesionalni put.

Unapređenje metodičke realizacije vannastavnih aktivnosti iziskuje angažman kvalificiranih nastavnika, obučeni za implementaciju najboljih praksi interaktivnog učenja. Kroz kontinuirano stručno usavršavanje, nastavnici stječu kompetencije nužne za kreiranje inspirativnog okruženja koje potiče kritičko razmišljanje, razvoj kreativnosti, suradnju, te timski rad među učenicima.

Radi postizanja promjene u obrazovnom sistemu, bitno je osigurati da mogućnosti izbora i metodička realizacija vannastavnih aktivnosti postanu integrirani aspekti pedagoške prakse. Navedeno zahtijeva snažnu podršku školskih uprava, relevantnih ministarstava, te društva u širem kontekstu, prepoznajući ključnost vannastavnih aktivnosti i raspodjelu odgovarajuće financijske i materijalne resurse za njihovu održivu provedbu.

U konačnici, razvoj mogućnosti izbora i kvalitetna metodička realizacija vannastavnih aktivnosti preduvjet su za stvaranje inkluzivnog i poticajnog obrazovnog okruženja. Kroz sistematsku saradnju, kontinuirano obrazovanje nastavnika i pravilno usmjerene resurse, možemo izgraditi obrazovni sistem koji potiče učenike na razvoj individualnih interesa, potencijala i kompetencija, pripremajući ih za uspješno savladavanje budućih izazova.

Na temelju provedenog istraživanja izdvajamo nekoliko preporuka i prijedloga za dalje unapređenje vannastavnih aktivnosti u osnovnim školama:

1. Proširenje izbora vannastavnih aktivnosti – ova preporuka naglašava važnost pružanja raznolike ponude aktivnosti koje odgovaraju različitim interesima i sposobnostima učenika. Proširenje izbora može uključivati uvođenje novih sportova, umjetničkih i znanstvenih aktivnosti koje omogućavaju učenicima da istraže svoje strasti i razviju različite vještine. Time se može povećati angažman i zadovoljstvo učenika, jer će imati priliku sudjelovati u aktivnostima koje su im zanimljive i motivirajuće.
2. Aktivno informiranje učenika – učinkovito informiranje učenika o dostupnim vannastavnim aktivnostima ključno je za njihovo sudjelovanje. To može uključivati redovne obavijesti putem školskih plakata, web stranica, društvenih mreža, kao i lične savjetodavne razgovore s nastavnicima. Učenici trebaju biti svjesni svih mogućnosti i kako se mogu uključiti kako bi bili motivirani da sudjeluju.
3. Raznolikost oblika rada i metoda – uvođenje različitih oblika rada i metoda u vannastavne aktivnosti može poboljšati iskustvo učenika. To može uključivati rad u malim grupama, projekte, igre, radionice i druge inovativne pristupe. Različite metode omogućuju učenicima da se angažiraju na načine koji im najviše odgovaraju, što može povećati njihovu motivaciju i uspjeh.
4. Poticanje sudjelovanja učenika s nižim ocjenama – važno je pružiti podršku i motivaciju učenicima koji se bore s akademskim uspjehom da sudjeluju u vannastavnim aktivnostima. Ovo može uključivati posebne programe mentorstva, poticanje kroz nagrade ili priznanja, te stvaranje poticajnog okruženja koje naglašava prednosti sudjelovanja u vannastavnim aktivnostima, poput razvoja vještina i izgradnje samopouzdanja.
5. Kontinuirano praćenje i evaluacija – redovno praćenje i evaluacija vannastavnih aktivnosti omogućuju školama da prepoznaju uspjehe i područja za poboljšanje. Ovo može uključivati prikupljanje povratnih informacija od učenika i nastavnika, analiziranje sudjelovanja i rezultata aktivnosti te prilagodbu programa na temelju tih podataka kako bi se bolje ispunili ciljevi i potrebe učenika.

6. Kontinuirano profesionalno usavršavanje nastavnika – nastavnici trebaju redovno usavršavanje kako bi bili u toku s najnovijim metodama i pristupima u vođenju vannastavnih aktivnosti. Ovo može uključivati sudjelovanje u radionicama, seminarima i edukacijama koje im pomažu da unaprijede svoje vještine i metode rada, što će rezultirati kvalitetnijim i učinkovitijim vannastavnim aktivnostima.
7. Istraživanje o novim metodama i tehnikama rada u vannastavnim aktivnostima – škole bi trebale istraživati i primjenjivati nove metode i tehnike koje mogu obogatiti vannastavne aktivnosti. Ovo može uključivati inovativne pristupe iz drugih škola, saradnju s vanjskim stručnjacima i primjenu novih tehnologija. Stalno istraživanje i prilagodba metoda pomažu u održavanju zanimljivosti i relevantnosti aktivnosti za učenike.

LITERATURA

1. Ajanović, DŽ, Stevanović M. (2004). *Metodika vannastavnih aktivnosti učenika*. Zenica: Pedagoški fakultet.
2. Bandur, V, Potkonjak, N. (1999). *Metodologija pedagogije*. Beograd: Savez pedagoških društava Jugoslavije.
3. Cohen, L, Manion, L, Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
4. Fajgelj, S. (2005). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
5. Filipović, N, S. (1980). *Vannastavna aktivnost učenika*. Sarajevo: Svjetlost.
6. Friedmann, G. (1959). *Razmravljeni grad - Specijalizacija i razonode*. Zagreb: Naprijed.
7. Giesecke, H. (1993). *Uvod u pedagogiju*. Zagreb: Educa.
8. Mužić, V. (1977). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Svjetlost.
9. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
10. Mužić, V. (2004). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
11. Pastuović, N. (1999). *Edukologija: Integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*. Zagreb: Znamen.
12. Potkonjak, N. M. i Šimleša, P., ur. (1989). *Pedagoška enciklopedija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
13. Potkonjak, N., Jakšić, A. (1996). *Pedagoški leksikon*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
14. Rosić, V. (2005). *Odgoj – obitelj – škola*. Rijeka: Žagar.
15. Stevanović, M. (1998). *Metoda recepcije u nastavi*. Tuzla: R&S.
16. Vučak, S. (2001). *Školska zbilja*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
17. Vukasović, A. (1989). *Analiza i unapređivanje odgojnog rada*. Samobor: Zagreb – radna organizacija za grafičku djelatnost.
18. Vukasović, A. (1990). *Pedagoški putokazi: prinosi unapređivanju odgojnog rada. Knjiga treća*. Rijeka: Izdavački centar.
19. Zaninović, M. (1985). *Pedagoška hrestomatija*. Zagreb: Školska knjiga.

20. Žepić, M. (1961). *Latinsko hrvatskosrpski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Bognar, B. (2015). *Čovjek i odgoj*. Metodčki ogledi, 22 (2), 9-37.
<https://doi.org/10.21464/mo42.222.937>
22. Bognar, L. (2011). *Kreativnost u nastavi – Pregledni članak*. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/file/123304>
23. Čalić, M. (2023). *Didaktičko-metodčke kompetencije nastavnika u realizaciji nastave usmjerene na učenika*. Sarajevo: Filozofski fakultet. Dostupno na:
https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/22_23/ped/Marija-Calic.pdf
24. Dedić, A. (2021). *Metodčki izazovi u nastavi islamske vjeronauke*. Sarajevo: Filozofski fakultet. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/20_21/ped/Alem-Dedic.pdf
25. Dževlan, E. i sur. (2016). *Vodič kroz vannastavne aktivnosti - Nastavnici za nastavnike*. Sarajevo: Centar za obrazovne inicijative Step by Step. Dostupno na:
<https://inskola.com/wp-content/uploads/2021/11/VODIC-KROZ-VANNASTAVNE-AKTIVNOSTI.pdf>
26. Fudurić, B. (2012). *Mogućnosti rada u izvannastavnoj aktivnosti*. Napredak, 153 (1), 107-116. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82863>
27. Ilišin, V, Marinović Bobinac, A, Radin, F. (2001) *Djeca i mediji*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji materinstva i mladeži i Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/47486>
28. Jerbić, V. (1973) *Funkcija slobodnog vremena djece i omladine*. Zagreb: CVO. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/52119>
29. Jurčić, M. (2008). *Učiteljevo zadovoljstvo temeljnim čimbenicima izvannastavnih aktivnosti*. Život i škola, br. 20 (2/2008.), god. 56., str. od 9. do 26. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/57951>
30. Košeto, M. (2016). *Zadovoljstvo učenika mogućnostima izbora i provedbom izvannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi*. Rijeka: u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri:659/datastream/PDF/download>

31. Kuhar, S. (2019). *Nastava kroz prizmu poznatih didaktičara*. Rijeka: Filozofski fakultet.
Dostupno na: <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A2208/datastream/PDF/view>
32. Kundačina M, Bandur, V. (2002). *Metodološki praktikum*. Užice: Učiteljski fakultet.
33. Larson, R. W. (2000). *Toward a psychology of positive youth development*. American Psychologist, 55(1), 170-183. Dostupno na: <http://youthdev.illinois.edu/wp-content/uploads/2013/11/larson-2000-toward-a-psychology-of-positive-youth-development.pdf>
34. Leburčić, A., Relja I. (1999) *Kultura i zabava mladih u slobodnom vremenu*, Napredak 140(2), 175-184. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/52119>
35. Matijašević, B. i Maglica, T. (2022). *Slobodno vrijeme u prevenciji problema u ponašanju djece i mladih*. Socijalna psihijatrija, 50 (1), 75-92.
<https://doi.org/10.24869/spsih.2022.75>
36. Miljević, M. (2007). *Metodologija naučnog rada*. Pale: Filozofski fakultet u Istočnom Sarajevu. Dostupno na: <https://vdocuments.mx/metodologija-naucnog-rada-55ab5a12e55e0.html>
37. Mlinarević, V. (2004). *Stilovi slobodnog vremena srednjoškolaca Slavonije i Baranje*. Pedagoška istraživanja, 1 (2), 241-255. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/139361>
38. Pehlić, I. (2014). *Slobodno vrijeme mladih*. Sarajevo: Centar za napredne studije. Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Izet-Pehlic/publication/315610731_SLOBODNO_VRIJEME_MLADIH_Socijalnopedagoske_refleksije/links/58d532b9aca2727e5ea41397/SLOBODNO-VRIJEME-MLADIH-Socijalnopedagoske-refleksije.pdf
39. Petković, M. (2019). *Odgoj i obrazovanje kao promjena svijesti*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
Dostupno na: <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A1416/datastream/PDF/view>
40. Polić, M. (2010). *Razložnost odgoja*. Zagreb: Znamen. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/233840>

41. Pranjić, M. (2013). *Nastavna metodika u riječi i slici*. Zagreb: HRVATSKI STUDIJI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU. Dostupno na: https://www.hrstud.unizg.hr/download/repository/Pranjic_Nastavna_metodika_u_rije_ci_i_slici.pdf
42. Simić, K. (2015). *Osnove metodike nastave*. Brčko: Evropski univerzitet. Dostupno na: <https://evropskiuniverzitet-brcko.com/02-ID/023-Mon/Osnovi-metodike-nastave.pdf>
43. Šiljković, Ž, Rajić, V, Bertić, D. (2007). *Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti*. *Odgojne znanosti*, 9 (2 (14)), 133-145. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23549>
44. Todorović, A. (1974). *Sociologija maloletničke bande*. *Revija za sociologiju*, 4 (4), 89-90. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/156434>
45. Tot, D. (2010). *Učeničke kompetencije i suvremena nastava u*: *Odgojne znanosti*, Vol. 12, br. 1, str. 65-78. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/89812>
46. Valjan Vukić, V. (2013). *Slobodno vrijeme kao "prostor" razvijanja vrijednosti u učenika*. Zadar: Sveučilište u Zadru. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/320587604_Slobodno_vrijeme_kao_prostor_razvijanja_vrijednosti_u_ucenika
47. Vrcelj, S. (1996). *Kontinuitet u vrednovanju učenikova uspjeha*. Rijeka: Pedagoški fakultet, Odsjek za pedagogiju. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:594941>.

POPIS GRAFIKONA

<i>Grafikon 1. Spol učenika</i>	<i>30</i>
<i>Grafikon 2. Procenat učenika po razredima</i>	<i>31</i>
<i>Grafikon 3. Školski uspjeh učenika</i>	<i>31</i>
<i>Grafikon 4. Spol nastavnika/ca</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>Grafikon 5. Radno iskustvo nastavnika/ca</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>Grafikon 6. Najčešći oblici rada u vannastavnim aktivnostima</i>	<i>35</i>
<i>Grafikon 7. Najčešće metode rada u vannastavnim aktivnostima</i>	<i>36</i>
<i>Grafikon 8. Dobiveni rezultati učenika koji sudjeluju i ne sudjeluju</i>	<i>40</i>
<i>Grafikon 9. Procenat uključenih učenika po sekcijama</i>	<i>41</i>
<i>Grafikon 10. Zadovoljstvo učenika mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti</i>	<i>42</i>
<i>Grafikon 11. Rezultati dobiveni iz odgovora koliko se učenici pronalaze u vannastavnim aktivnostima</i>	<i>43</i>
<i>Grafikon 12. Razlozi uključivanja učenika u vannastavne aktivnosti</i>	<i>44</i>
<i>Grafikon 13. Najčešći oblici rada iz perspektive učenika</i>	<i>45</i>
<i>Grafikon 14. Prednosti koje vannastavne aktivnosti donose učenicima</i>	<i>46</i>

POPIS TABELA

<i>Tabela 1. Broj uključenih učenika po sekcijama</i>	Error! Bookmark not defined.
---	-------------------------------------

IV PRILOZI

Prilog br. 1

ANKETNI UPITNIK ZA UČENIKE

Dragi učenici,

provodimo istraživanje u kojem želimo doznati koliko si zadovoljan/na mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti(sekcija) u svojoj školi na koji način se one realizuju. Istraživanje je u svrhu pisanja završnog magistarskog rada. Anketni upitnik je u potpunosti anoniman.

Unaprijed se zahvaljujemo na izdvojenom vremenu. 

OPĆI PODACI UČENIKA

Spol

- Muški
- Ženski

Razred

Školski uspjeh (Zaokruži)

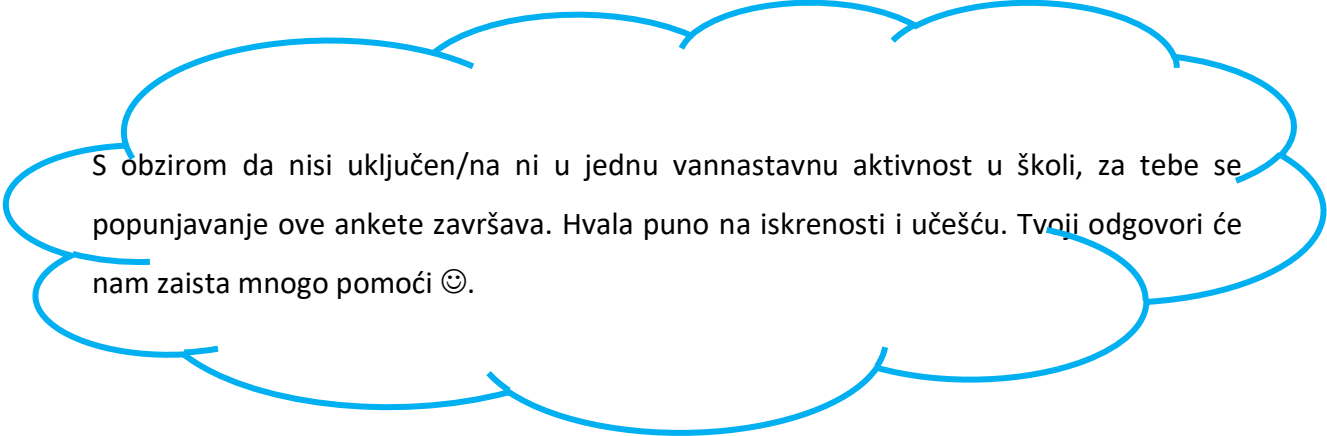
- Nedovoljan
- Dovoljan
- Dobar
- Vrlo dobar
- Odličan

1. Da li sudjeluješ u vannastavnim aktivnostima (sekcijama)?

DA – NE

2. Ukoliko je tvoj odgovor na prvo pitanje *DA*, molim te napiši nazive vannastavnih aktivnosti u koje si uključen.

3. Ukoliko je tvoj odgovor na prvo pitanje *NE*, molim te napiši razloge zbog kojih ne sudjeluješ ni u jednoj vannastavnoj aktivnosti.



S obzirom da nisi uključen/na ni u jednu vannastavnu aktivnost u školi, za tebe se popunjavanje ove ankete završava. Hvala puno na iskrenosti i učešću. Tvoji odgovori će nam zaista mnogo pomoći 😊.

4. Zadovoljan/na sam mogućnostima izbora vannastavnih aktivnosti koje nam škola nudi.(Zaokruži)

1 – 2 – 3 – 4

(1 – uopšte nisam zadovoljan/na, 2 – nisam zadovoljan/na, 3 – zadovoljan/na sam, 4 – u potpunosti sam zadovoljan/na)

5. Škola nudi vannastavne aktivnosti u kojima pronalazim ono što me interesuje i ono što želim dodatno istraživati i naučiti.(Zaokruži)

1 – 2 – 3 – 4

(1 – uopšte se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – slažem se, 4 – u potpunosti se slažem)

6. Zašto se uključuješ u vannastavne aktivnosti?(odaberi jedan ili više odgovora)

- Zbog preporuke nastavnika
- Zbog preporuke roditelja
- Zbog izvrsnog nastavnika koji vodi vannastavnu aktivnost
- Zbog zanimljivosti sadržaja
- Zato jer su moji prijatelji uključeni u tu aktivnost
- Zbog stjecanja dodatnog znanja iz određenog područja
- Zato što nemam mnogo izbora, a želim da popunim svoje slobodno vrijeme
- Nešto drugo: _____

7. Tokom realizacije vannastavnih aktivnosti u kojima sudjeluješ, nastavnik vam najčešće daje zadatke koje radite: (odaberi jedan odgovor)

- Individualno (sam/a)
- U paru
- U grupi
- Drugo: _____

8. Odaberi prednosti koje ti donosi sudjelovanje u vanastavnim aktivnostima: (odaberi jedan ili više odgovora)

- Druženje s prijateljima
- Putovanja i nagrade na takmičenjima
- Kreativan i zanimljiv nastavnik/voditelj aktivnosti

- Rad na projektima i radionicama
- Rad izvan škole, izleti ekskurzije
- Kreativan rad sa novim materijalima
- Dobra komunikacija sa nastavnikom i mogućnost dogovaranja
- Nešto drugo: _____

9. Ukoliko poželiš, u toku školske godine, možeš se prebaciti iz jedne u drugu vannastavnu aktivnost.(Zaokruži)

DA – NE – NE ZNAM

10. Gdje se najčešće realizira rad vannastavnih aktivnosti u kojima sudjeluješ?

- U učionici
- Izvan učionice, ali unutar prostora škole (školsko dvorište, igralište,...)
- Izvan prostora škole
- Postoji poseban, specijalizirani prostor za vannastavne aktivnosti
- Drugo: _____

11. Ukratko napiši kako se osjećaš tijekom rada u vannastavnim aktivnostima i zašto je tako?(Npr.: sretno, stvaralački, natjecateljski, dosadno,...)

12. Koje vannastavne aktivnosti bi volio/voljela da postoje u tvojoj školi?

13. Kako zamišljaš idealnu sekciju, te kako izgleda nastavnik koji bi vodio tu sekciju?

VELIKO HVALA ZA SUDJELOVANJE I IZDVOJENO VRIJEME!



Prilog br. 2

ANKETNI UPITNIK ZA NASTAVNIKE – VODITELJE VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Poštovani/na,

provodimo istraživanje na temu „*Mogućnosti izbora i metodička realizacija vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi*“ u svrhu izrade završnog magistarskog rada. Anketa je anonimna i dobiveni podaci će biti korišteni samo u svrhu istraživanja.

Unaprijed hvala.

OPĆI PODACI NASTAVNIKA – VODITELJA VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Spol

- Muški
- Ženski

Godine radnog iskustva

1. Navedite nazive vannastavnih aktivnosti koje vodite.

2. Koji su najčešći oblici rada koje primjenjujete u realizaciji vannastavnih aktivnosti?

3. Koje su najčešće metode rada koje primjenjujete u realizaciji vannastavnih aktivnosti?

4. Koji sredstva rada koristite prilikom provođenja sadržaja vannastavnih aktivnosti?

5. Gdje se najčešće odvija rad vannastavnih aktivnosti, koje Vi vodite?

- U učionici
- Izvan učionice, ali unutar prostora škole (školsko dvorište, igralište,..)
- Izvan prostora škole
- Postoji specijalizirani prostor za vannastavne aktivnosti
- Drugo: _____

6. Na koji način Vi ili škola omogućavate izbor vannastavnih aktivnosti učenicima?

7. Da li učenik koji nema vrlo dobar i odličan uspjeh može sudjelovati u vannastavnim aktivnostima koje vodite?

DA – NE

Obrazložite Vaš odgovor.

8. Da li postoji ograničen broj učenika koji se mogu prijaviti za sudjelovanje u vannastavne aktivnosti koje vodite?

DA – NE

Obrazložite Vaš odgovor.

9. Navedite načine na koje pokušavate zainteresirati i motivirati učenike za sudjelovanje u vannastavnim aktivnostima u kojima ste vi voditelj.

10. Da li ste pohađali seminare kako biste unaprijedili svoje metodičke kompetencije za realizaciju vannastavnih aktivnosti?

DA – NE

Ukoliko je Vaš odgovor DA, navedite koji su to seminari.

11. Postoji li neka vannastavna aktivnost koju biste voljeli realizirati, ali nemate uvjete za to?

DA – NE

Ukoliko je Vaš odgovor DA, navedite koje su to vannastavne aktivnosti i potrebne uvjete.

12. Čime ste motivirani da vodite vannastavne aktivnosti?

HVALA NA IZDVOJENOM VREMENU! 😊

Prilog br. 3

Check lista

OBLASTI VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI I SEKCIJE					
Naučne aktivnosti	Kulturno-umjetničke aktivnosti	Tehničke aktivnosti	Sportske aktivnosti	Radno-proizvodne aktivnosti	Društvene aktivnosti

Mladi naučnici	Literarna sekcija	Aviomodelari	Lakoatletska sekcija	Ratarska sekcija	Literarne večeri
Mladi istraživači	Recitatorska sekcija	Brodomodelari	Stolni tenis	Voćarska sekcija	Javna predavanja
Mladi geografi	Dramska sekcija	Astronautika	Rukomet	Vinogradska sekcija	Izložbe
Mladi fizičari	Novinarska sekcija	Raketna tehnika	Odbojka	Cvječarska sekcija	Koncerti
Mladi hemičari	Bibliotekarska sekcija	Zidari	Nogomet	Sekcija hortikulture	Promocije
Muzejska sekcija	Folklorna sekcija	Bravari	Košarka	Mladi gorani	Tribine
Mladi astronauti	Baletna, ritmička i muzička sekcija	Stolari	Plivanje	Ljubitelji prirode	Okrugli stolovi
Numizmatička sekcija	Školski pjevači i instrumentalni i zborovi	Dizajneri	Skijanje	Mladi speleolozi	Priredbe
Ekološka sekcija	Filmska sekcija	Maketari	Alpinizam	Sekcija vezilja	

Mladi prirodnjaci	Kazališna sekcija	Foto-amateri	Biciklizam	Domaćinska sekcija	
Mladi matematičari	Scensko-lutkarska sekcija	Radio i tv-tehnika	Šah	Sekcija kuničara	
Filološka sekcija	Likovna sekcija	Kino-amateri	Vježbe na spravama	Vrtlarska sekcija	
Kino-sekcija	Žačko izdavaštvo	Elektrotehničar i	Mačevanje, karate, hokej na travi i sl.	Gljivarska sekcija	
Informatička sekcija		Konstruktori		Učenička zadruga	
		Auto-moto sekcija			
		Kompjutorska sekcija			
		Saobraćajna sekcija			¹

¹ Check lista je sastavljena prema Ajanović i Stevanović (2004)